

Verslag van een openbaar verhoor

De parlementaire enquêtecommissie Fraudebeleid en Dienstverlening heeft op 5 oktober 2023 **de heer Wolfsen** als getuige gehoord.

Voorzitter: Belhaj
Griffier: Abma-Mom

Aanwezige leden van de commissie: Aartsen, Azarkan, Belhaj, Maatoug, Van Nispen, Van Raan, Sylvana Simons en Slootweg.

Aanvang 10.15 uur.

De **voorzitter**:

Welkom bij de openbare verhoren van de parlementaire enquête Fraudebeleid en Dienstverlening. Vandaag is het de achttiende en tevens laatste verhoordag in de vijfde verhoorweek van deze enquêtecommissie. Op deze dag zal de commissie afsluiten met twee getuigen te verhoren over de onderwerpen bescherming van persoonsgegevens, gegevensuitwisseling en dienstverlening aan en rechtsbescherming van burgers.

Ik verzoek de griffier om de eerste getuige van vandaag, de heer Wolfsen, naar binnen te leiden.

(De heer Wolfsen wordt binnengeleid door de griffier.)

De **voorzitter**:

Welkom, meneer Wolfsen. U wordt vandaag gehoord als getuige. Dit verhoor vindt plaats onder ede. U heeft ervoor gekozen de belofte af te leggen. Ik verzoek u met de belofte te bevestigen dat u de gehele waarheid en niets dan de waarheid zal zeggen.

(In handen van de voorzitter legt de heer Wolfsen de belofte af.)

De **voorzitter**:

Dan staat u nu onder ede en mag u plaatsnemen.

Goedemorgen, meneer Wolfsen. Ditmaal heet ik u van harte welkom namens de hele enquêtecommissie.

Zoals bekend heeft de Tweede Kamer op 1 februari 2022 besloten een parlementaire enquête te houden naar fraudebeleid en dienstverlening. Doel van de enquête is te komen tot waarheidsvinding en daar een oordeel over te vormen.

Ik wil u verzoeken om tijdens het verhoor uw microfoon aan te laten staan. Dit verhoor zal afgenomen worden door de leden Van Nispen en Aartsen. Voordat we gaan beginnen, wil ik even vragen of alles duidelijk is.

De heer **Wolfsen**:
Helemaal. Dank u wel.

De **voorzitter**:
Als dat het geval is, gaan we beginnen. Ik geef het woord aan de heer Van Nispen.

De heer **Van Nispen**:
Goedemorgen, meneer Wolfsen. U bent vanaf 2016 voorzitter van de Autoriteit Persoonsgegevens. De Autoriteit Persoonsgegevens is de onafhankelijke toezichthouder op de rechtmatige verwerking van persoonsgegevens. In dit verhoor wil de commissie het onder meer met u hebben over het belang van de bescherming van persoonsgegevens en de gevolgen van de schending hiervan en de opvolging van adviezen van de Autoriteit Persoonsgegevens.

Om te beginnen ga ik u enkele vragen stellen over de bescherming van persoonsgegevens. De bescherming van persoonsgegevens is natuurlijk een grondrecht. Wat is eigenlijk een grondrecht?

De heer **Wolfsen**:
Oei. Elke grondwet begint met de grondrechten. In de grondrechten wordt de vrijheid van mensen, burgers, vastgelegd, die samen een rechtsgemeenschap of een samenleving vormen. Ook de gelijkheid van mensen wordt daarin vastgelegd. Er zijn ook politieke grondrechten, zoals het actieve en passieve kiesrecht. Ook zijn er sociale en economische grondrechten. Als laatste zijn er grondrechten om op een vredelievende manier conflicten te kunnen beslechten, dus grondrechten die te maken hebben met de toegang tot de rechter, het recht op rechtsbijstand. Dat zijn allemaal grondrechten die ervoor zorgen dat we als burger vrij en gelijk kunnen leven, op een menswaardige manier.

De heer **Van Nispen**:

Waarom is de bescherming van persoonsgegevens dan een grondrecht?

De heer **Wolfsen**:

Dat was eigenlijk altijd al een aspect van het grondrecht op bescherming van je privacy. "Privacy", "privéleven", "persoonlijke levenssfeer" zijn synoniemen. Dat is eigenlijk een aspect van je privacy, van je privéleven. Er zijn natuurlijk allerlei andere aspecten van je privéleven, zoals je lichamelijke integriteit, je geloof, je politieke activiteit, je huisrecht, of je wel of niet zwanger wilt worden, je levenseinde. Dat zijn allemaal grondrechten, dat hoort allemaal bij je privéleven. De verwerking van informatie over jouw privéleven is een aspect daarvan. Door de digitalisering is dat zo ontzettend belangrijk geworden dat het sinds 2009 in de Europese grondwet – we hebben namelijk twee grondwetten, de Nederlandse en de Europese – in het Handvest van de Europese Unie en het Verdrag van Lissabon is neergelegd als een nieuw, zelfstandig grondrecht, vergelijkbaar met de lichamelijke integriteit. In Nederland was er ook ooit discussie over de vraag of dat wel of niet een zelfstandig grondrecht moest worden omdat het onderdeel van je privéleven is. Toen heeft de Kamer ervoor gekozen om daar een zelfstandig grondrecht van te maken. Zo is dat met het grondrecht op bescherming van persoonsgegevens ook gegaan.

De heer **Van Nispen**:

En toch nog even: wat is nou het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer, zoals het in de Grondwet staat, als u dat in hele gewonemensentaal zou moeten uitleggen? Waarom is dat nou zo belangrijk?

De heer **Wolfsen**:

Dat is ontzettend belangrijk, want het gaat over persoonsgegevens en persoonsgegevens gaan over jezelf. Dat zijn gegevens, dat is informatie over jou als burger, als mens. Dat kan over alles gaan, dus alles wat herleidbaar is naar jou als persoon, alle informatie naar jou, is een persoonsgegeven op basis waarvan je kunt worden geïdentificeerd. Daar kunnen allemaal hele mooie dingen mee gebeuren, maar ook hele slechte dingen. De basis van grondrechten is dat je er zélf over gaat. Ik meen dat het uit het Duits komt, maar het is weleens vertaald als "informatie zelfbeschikking". Over de informatie die over jouzelf gaat, beschik en beslis je zélf, net als over je eigendom. Dat is zo belangrijk omdat dat over heel gevoelige dingen kan gaan, over privéactiviteiten, over geloof, waar je naartoe gaat, wat je koopt, waar je bent, je gezondheid. Dat kan hele intieme informatie zijn, dus wil je daar zelf over kunnen beschikken. Daarvoor is het enorm belangrijk dat het

wordt geborgd door een grondrecht, waardoor die informatie eigenlijk alleen maar kan worden verwerkt als jij dat zelf wilt – daar ga jij namelijk zelf over – of als de wetgever dat wil. Dat zijn eigenlijk ook wijzelf, want wij kiezen zelf onze volksvertegenwoordigers, de wetgever. Elke verwerking van persoonsgegevens moet te herleiden zijn tot de wil van iemand zelf.

De heer **Van Nispen**:
De toestemming.

De heer **Wolfsen**:
Ja, de toestemming of de uitvoering van een contract of de wil van de wetgever. Dat is het recht.

De heer **Van Nispen**:
Helder. U noemde zelf al de invloed van de digitalisering. Die ligt natuurlijk voor de hand, maar kunt u daar toch iets meer over vertellen?

De heer **Wolfsen**:
De digitalisering grijpt enorm snel om zich heen, en daardoor wordt er al heel lang – dat is eigenlijk met name in Europa begonnen – gewaarschuwd voor de grote gevaren van digitalisering. Door digitalisering kun je allemaal bestanden maken en kun je opgenomen worden in bestanden. Dat gebeurt vaak voor hele nobele doelen, maar er kan ook heel snel het gevaar van de koppeling van bestanden en van het misbruik van bestanden in sluipen. Mensen kunnen worden uitgesloten op basis van die bestanden, mensen kunnen worden gediscrimineerd op basis van die bestanden, mensen kunnen anders worden behandeld op basis van die bestanden. Hele gevoelige informatie kan ook lekken. Als een bestand met hele gevoelige privégegevens over je gezondheid openbaar wordt, dan kan dat rampzalig zijn. Digitalisering heeft de noodzaak van dat grondrecht dus eigenlijk enorm geaccentueerd. Je zou kunnen zeggen dat dat grondrecht letterlijk per dag belangrijker wordt.

De heer **Van Nispen**:
Dat grondrecht wordt elke dag belangrijker.

De heer **Wolfsen**:
Ja, letterlijk per dag, omdat de digitalisering zo enorm om zich heen grijpt. Alles wordt kleiner, goedkoper en sneller en grijpt daardoor enorm om zich heen. Dat grondrecht wordt dus letterlijk per dag belangrijker.

De heer **Van Nispen**:

We hebben het al heel kort over de Grondwet gehad. U noemde ook internationale verdragen waarin het is vastgelegd. Hoe is die bescherming van persoonsgegevens nou precies geregeld en vastgelegd? Kunt u kort noemen waar dat is vastgelegd in de wetten en verdragen?

De heer **Wolfsen**:

De situatie op dit moment is dat het is vastgelegd in de Europese grondwetten, dus in zowel het Handvest van grondrechten als het Verdrag van Lissabon. Daar staat ook in dat onderdeel van dat grondrecht een onafhankelijk toezichthouder op de naleving daarvan is. Dat is in Nederland de Autoriteit Persoonsgegevens. Dat is dus een grondwettelijke taak, maar niet op basis van de Nederlandse Grondwet maar op basis van de Europese grondwet. Dus daar is dat nu heel goed geborgd. In het Europees recht is dat voor het eerst, in 2009, een nieuw, zelfstandig grondrecht geworden. Daarvoor was het al – en dat is het nog steeds – in artikel 8 van het EVRM onderdeel van je grondrecht op bescherming van je privéleven, je privacy, je persoonlijke levenssfeer. Daar kijken wij verder niet meer naar, omdat het helemaal is "ge-europeaniseerd". Maar het is dus ook onderdeel van artikel 8 van het EVRM. Het EVRM is in Nederland al van toepassing sinds de eerste helft van de jaren vijftig van de vorige eeuw. Sindsdien is het grondrecht op bescherming van je persoonsgegevens dus ook daar geborgd. Ook is het een van de artikelen in de Nederlandse Grondwet; daar is het onderdeel van de bescherming van je privacy. Het zit daarnaast nog in allerlei andere verdragen, maar dit zijn de belangrijkste.

De heer **Van Nispen**:

Helder. Dank u. U had het al over de twee voorwaarden om persoonsgegevens te kunnen verwerken, bijvoorbeeld als iemand toestemming geeft of als het in een contract staat, en aan de andere kant als de wet dat regelt. In welke gevallen mogen persoonsgegevens wél gebruikt worden, bijvoorbeeld bij de bestrijding van fraude in de sociale zekerheid?

De heer **Wolfsen**:

Eigenlijk vraagt u mij: wanneer kan een wet worden aangenomen die als doel heeft socialezekerheidsfraude te bestrijden of om allerlei andere dingen te doen? Dan vraagt u eigenlijk naar ons toetsingskader, waar wij zo'n wet aan toetsen. Dat begint eigenlijk heel basaal weer bij dat Grondrechtenhandvest. Daarin is dat grondrecht namelijk geregeld. Op alle grondrechten kan worden ingebroken door de wet, als u dat wilt. Zelfs het recht op leven is relatief. De politie en militairen mogen extreem geweld

gebruiken als dat noodzakelijk is. Voor al die grondrechten geldt dan dezelfde regel. Allereerst kijken we in zo'n wet heel basaal of er een algemeen belang mee wordt gediend. Het parlement bepaalt natuurlijk of het een algemeen belang is, ja of nee, en welk doel ermee wordt gediend. Dan kijken we naar de algemene rechtsbeginselen van het EU-recht, naar het EU-Handvest in het algemeen en het Verdrag van Lissabon, maar dat is bijna altijd goed. Dan gaan we heel snel al naar het evenredigheidsbeginsel. Dat is eigenlijk de kern van onze toets van die wetten. Het evenredigheidsbeginsel omvat zes beginselen. Die zou ik kunnen noemen.

De heer **Van Nispen**:

Als u die kort kunt noemen, graag.

De heer **Wolfsen**:

Ja. Dat begint eigenlijk bij de vraag: als de doelstelling vaststaat, is het middel geschikt om dat doel te bereiken? Is een koppeling van bestanden dus geschikt om een bepaald doel te bereiken? Dat is vaak wel het geval. De tweede stap is het subsidiariteitsbeginsel. Zou je ook zonder inbreuk op die grondrechten te plegen hetzelfde doel kunnen bereiken, of met een mildere inbreuk? Dat moet dan. Je moet namelijk voor de laagst mogelijke inbreuk kiezen. De derde stap is het proportionaliteitsbeginsel. Staat de inbreuk die je pleegt in verhouding tot het doel dat je ermee wilt bereiken? Die weging is in eerste instantie natuurlijk aan de wetgever. Wij toetsen de buitengrenzen daarvan. Dus zodra het onevenredig wordt, mag het niet, want dan is het onrechtmatig. Dan hebben we nog drie andere beginselen. Een daarvan is de rechtszekerheid. Die wet moet voldoende duidelijk, nauwkeurig en in de toepassing voorspelbaar zijn, zodat je als burger weet waar je aan toe bent, wanneer je bijvoorbeeld voorwerp van onderzoek kunt zijn. Als op één na laatste zijn er de inhoudelijke en procedurele waarborgen. Als je onderzoek wilt doen – dit is een willekeurig voorbeeld – in een computer van iemand, dan is dat heel ingrijpend, en in de wet staat dan precies wanneer dat mag. Voordat je die bevoegdheid kunt toepassen, moet een rechter een preventieve toets doen of die omstandigheden zich ook voordoen. Dat zijn de waarborgen die willekeur, onnodig vergaande inbreuken of allerlei andere dingen kunnen voorkomen. Het laatste aspect is dat het verbindend moet zijn conform nationaal recht. In Nederland kan je alleen via een wet inbreken in een grondrecht. Wel kan het weer gedelegeerd worden naar lagere wetgevers. Het komt bij ons een enkele keer voor dat een minister zegt dat hij bij AMvB ook persoonsgegevens gaat verwerken, waarbij niet verwezen wordt naar een wet. Dat kan niet. In de Nederlandse Grondwet staat dat het in een wet moet staan. Dus daar toetsen wij aan. Daarnaast toetsen we nog

aan de beginselen van de AVG, de Algemene verordening gegevensbescherming, en van de RGR, de Richtlijn gegevensbescherming bij rechtshandhaving. Die beginselen kan ik ook steekwoordsgewijs opnoemen als u dat wilt.

De heer **Van Nispen**:

Heel helder. U noemt dus heel duidelijk de criteria van het toetsingskader waaraan de Autoriteit Persoonsgegevens toetst. Maar de wetgever moet zich, denk ik, heel nadrukkelijk rekenschap geven van hetzelfde toetsingskader bij de vraag wanneer het nou geoorloofd is om inbreuk te maken op het recht op bescherming van persoonsgegevens. De autoriteit kan vervolgens toetsen of het goed gedaan is. Begrijp ik het zo goed?

De heer **Wolfsen**:

Jazeker. Een wet ontstaat soms in de Kamer, maar vaak op een departement. Zij hanteren precies hetzelfde toetsingskader als wij. Wij doen een soort preventieve toets. Onze toetsen heten soms "advies", maar eigenlijk zijn ze een soort rechtmatigheidsoordeel: voldoet het aan het Grondrechtenhandvest, de AVG en aan de richtlijn? Dan toetsen we of het kan of niet. Kan het niet, dan is het onrechtmatig. Kan het wel, dan is het goed.

De heer **Van Nispen**:

We komen daar straks nog op terug aan de hand van enkele concretere voorbeelden. Wat kan er nou gebeuren als de persoonsgegevens van burgers niet goed beschermd zijn?

De heer **Wolfsen**:

In welke zin bedoelt u "niet goed beschermd"? Dat ze niet goed beveiligd zijn? Dat er te veel gebruik van wordt gemaakt? Of ...

De heer **Van Nispen**:

Of dat de wetgever de afweging niet goed maakt en er inderdaad veel persoonsgegevens verwerkt worden zonder dat mensen dat weten. Kunt u de risico's schetsen? Het is nog maar in algemene zin; we gaan er straks dieper op in.

De heer **Wolfsen**:

Ja. Als je aan al deze ... De beginselen die ernaast liggen, zijn vaak nog iets duidelijker en iets preciezer. Als je niet voldoet aan het subsidiariteitsbeginsel, dan pleeg je een onrechtmatige inbreuk op iemands

grondrechten. Als het niet goed is beveiligd, dan kunnen mensen erbij en kunnen ze er misbruik van maken. Als je er slordig mee omgaat, dan kunnen mensen ermee worden gediscrimineerd of kan er willekeur worden toegepast. Alles is gedigitaliseerd, dus bijna alles is persoonsgegevens. Daar kunnen heel veel hele mooie dingen mee gebeuren, waar we heel veel plezier en heel veel lol aan hebben, maar er kunnen ook heel gevaarlijke dingen mee gebeuren: willekeur, discriminatie, uitsluiting, noem maar op.

De heer **Van Nispen**:

Ja, en bijvoorbeeld toch ook misbruik.

De heer **Wolfsen**:

Ook misbruik, ja. Of denk aan identiteitsfraude. Je kunt het zo gek niet bedenken of je kunt het met persoonsgegevens doen. Daarvan kun je als burger, als het over jou gaat, enorm veel last hebben.

De heer **Van Nispen**:

Hoe weet je als burger nou eigenlijk of je persoonsgegevens onrechtmatig zijn verwerkt? Hoe kom je daarachter? En kom je er eigenlijk wel in alle gevallen achter?

De heer **Wolfsen**:

Ja, dat is een van de grote vragen. Kijk, als je er zelf toestemming voor hebt gegeven of als het gebaseerd is op jouw wil, bijvoorbeeld bij de uitvoering van een contract, dan weet je dat het gebeurt. Dan moet men vanzelfsprekend ook nog voldoen aan alle beginselen die in de AVG en in de richtlijn staan. Maar je weet dan precies waar je aan toe bent. Maar als er een wet is, dan moet die wet heel nauwkeurig en precies zijn, zodat je als burger precies weet wat er aan de hand is; vandaar bijvoorbeeld dat rechtszekerheidsbeginsel. Er zijn daarnaast ook informatieverplichtingen. Degene die verwerkt, noemen wij de verwerkingsverantwoordelijke. Die moet jou informeren over alles wat hij over jou opslaat of verwerkt. Het verwerken van persoonsgegevens is best een heel breed begrip. Het is bijvoorbeeld alles wat je verzamelt, koppelt, vernietigt of waar je inzage in geeft. Dat moet geregistreerd of gelogd worden. Je mag het als burger ook opvragen. Maar de verwerkingsverantwoordelijke moet de burgers er ook over informeren, tenzij het evident is en de wet heel precies en duidelijk is, zodat je het gewoon in de wet kunt lezen. Dat is bijvoorbeeld zo bij een wet die heel gesloten is: informatie a moet naar overheidsinstantie b, zonder weging en zonder criteria. Dan kun je in de wet lezen dat het ook over jou gaat. Maar heel vaak weet je dat dus eigenlijk niet.

De heer **Van Nispen**:

En bij fraudebestrijding in de sociale zekerheid weten mensen het vaak niet als hun gegevens verwerkt worden?

De heer **Wolfsen**:

Nee. Bij fraudebestrijding heb je natuurlijk verschillende varianten. Fraudebestrijding kan door de bestuursorganen zelf gebeuren, bijvoorbeeld door het UWV, de Sociale Verzekeringsbank of de FIOD. Maar mensen, en ik vaak ook, denken bij fraudebestrijding ook wel aan politie of justitie, of aan bijzondere opsporingsdiensten. Die hebben allerlei bevoegdheden, als een soort politie, en mogen die bevoegdheden ook toepassen. Het toepassen van die bevoegdheden is eigenlijk niets anders dan het verwerken van persoonsgegevens: dingen aan elkaar koppelen en informatie opvragen. In de strafrechtelijke sfeer – ik vereng het een beetje – is er ofwel een strafbaar feit gepleegd dat je wilt opsporen, ofwel heb je een verdachte waar je informatie over wilt verzamelen om erachter te komen of die het, huiselijk gezegd, wel of niet heeft gedaan. Daar kun je allerlei bevoegdheden op toepassen. Maar aan de andere kant wil je als overheidsinstelling soms ook fraude voorkomen. Dan kun je ook allerlei waarborgen inbouwen – we komen misschien zo nog op het risicoselectiemechanisme – om extra controle in te bouwen. Daar kun je ook data voor verwerken.

De heer **Van Nispen**:

Ik geef het woord aan de heer Aartsen.

De heer **Aartsen**:

Dank. Ook namens mij goedemorgen, meneer Wolfsen. Ik wil het graag met u hebben over de bewustwording van het belang van de bescherming van persoonsgegevens. U zei net: eigenlijk wordt de noodzaak van het beschermen ervan met de dag belangrijker.

De heer **Wolfsen**:

Ja.

De heer **Aartsen**:

Nou bent u zeven jaar geleden, in augustus 2016, voorzitter geworden van de Autoriteit Persoonsgegevens, voorheen het College bescherming persoonsgegevens. Gaat die uitspraak van u, over dat het iedere dag belangrijker wordt, ook de andere kant op?

De heer **Wolfsen**:

In welke zin?

De heer **Aartsen**:

In de zin van dat het zeven jaar geleden iedere dag terug een stukje minder belangrijk was?

De heer **Wolfsen**:

Nou, het grondrecht op zich is altijd even belangrijk geweest. Het is ook niet voor niets een aspect van het grondrecht op bescherming van je privéleven, als onderdeel van artikel 8 van het EVRM. Maar het is niet voor niks dat het Grondrechtenhandvest al vanaf 2000-2001 – ik doe het even uit mijn hoofd – in Europa is vastgesteld. Dat was na een hele conventie. Allerlei burgers hebben er inspraak in gehad. Toen is het al opgenomen in de wet als een zelfstandig grondrecht. Dat is nu 23 of 24 jaar geleden en heeft ook een kleine aanloop gehad. Toen werd al het grote belang ervan ingezien om het als een zelfstandig grondrecht op te nemen in de wet. Dat was niet voor niks, want er gingen heel veel dingen mis met digitalisering. Het is dus altijd belangrijk geweest. Want wat is er belangrijker dan je privéleven? Dat ben je. Dat is je zijn, zeg maar. Het is ontzettend belangrijk. Het is je mens-zijn. Gegevensverwerking kan daar enorm in ingrijpen. Alleen, we zaten vroeger allemaal in papieren bestanden en die kon je heel lastig koppelen. Door de digitalisering kun je heel snel alles aan alles koppelen. Ik zeg intern weleens dat de grens tussen "wat fantastisch dat dit allemaal kan en mogelijk is" en "wat hier gebeurt, is levensgevaarlijk" soms akelig dun aan het worden is.

De heer **Aartsen**:

Ik was vooral benieuwd naar het volgende. Volgens mij hoef ik u niet te overtuigen van het belang van de bescherming van persoonsgegevens, maar hoe was dat bij uw aantreden in 2016 maatschappijbreed, of misschien specifiek in de politiek? Werd dat belang gedeeld of werd er anders naar gekeken?

De heer **Wolfsen**:

Het werd, denk ik, ruwweg wel gedeeld. De meeste mensen zijn wel gehecht aan hun privacy en hun privéleven. Een enkele keer hoor je nog weleens: ik heb niets te verbergen, dus waar gaat het eigenlijk over? Dan vraag ik als eerste: mag ik dan even bij uw bankgegevens? "Nee, dat mag niet." Dan zeg ik: doe me dan uw medisch dossier. Dat wil men vaak ook niet. Het personeelsdossier? Al helemaal niet. Dus als je even doorvraagt, is iedereen zich er wel snel van bewust. Ik denk dat het in de politiek ook nog weleens

gezien werd als ... Het ligt eraan welke hoek van de politiek je spreekt. In de veiligheidshoek werd het nog weleens gezien als een hinderpaal of hindermacht, zeker na de aanslagen in New York. Een korpschef heeft ooit gezegd: "privacy is een schuilplaats van het kwaad", of zoiets. Dat is natuurlijk een totaal onbegrijpelijke uitspraak. Het werd gezien als iets wat je hindert. Je moest volgens hen echt alles aan alles kunnen koppelen en iedereen permanent in de gaten kunnen houden. Daar werd er dus weleens heel negatief over gesproken. Maar dat is steeds beter aan het worden.

De heer **Aartsen**:

Maar als we teruggaan naar 2016, de periode dat u aantrad: stond het dan bovenaan de politieke agenda?

De heer **Wolfsen**:

Nee, het stond niet bovenaan de politieke agenda. Men werd zich er wel steeds meer van bewust, maar het stond zeker niet bovenaan de politieke agenda.

De heer **Aartsen**:

Dus u ziet wel een verbetering, als ik het zo mag verwoorden, sinds die tijd?

De heer **Wolfsen**:

Ja.

De heer **Aartsen**:

Waren er nog bepaalde incidenten of gebeurtenissen van belang die bijdroegen aan de bewustwording over het belang ervan?

De heer **Wolfsen**:

Eh ... In de afgelopen jaren? Nou, vanuit onze ervaring als Autoriteit Persoonsgegevens is dat, denk ik, de coronacrisis. Toen vroegen werkgevers opeens heel veel aan hun werknemers en kwam er allemaal nieuwe wetgeving, bijvoorbeeld over het gebruik van telecomdata om heel Nederland onder surveillance te kunnen plaatsen, om te kunnen kijken of er te grote groepen waren. Daar kwam een massale opstand tegen. Toen is de bewustwording wel groot geworden. Ik weet het jaar niet meer precies, maar ooit is er in Nederland ook een referendum geweest over een nieuwe wet op de AIVD, waar wij overigens geen toezichthouder van zijn. Daar was ook een massale opkomst. Op dat soort momenten, als er veel over wordt gesproken, evenals wanneer er af en toe een heftig datalek is, zie je de bewustwording opeens enorm toenemen. In de coronatijd was er bijvoorbeeld een groot

datalek bij de GGD. Dus de coronacrisis heeft, denk ik, bij mensen wel geleid tot grotere bewustwording van het grote belang van voorzichtig omgaan met persoonsgegevens. En er zijn af en toe heel nare datalekken. Dat is heel naar, maar ook wel weer goed voor de bewustwording. Als er heel veel, soms gevoelige, gegevens van mensen lekken, dan denkt iedereen opeens: o, wat weten ze eigenlijk allemaal van mij?

De heer **Aartsen**:

Dus het belang gaat wel op en neer, zeg maar, als het gaat om hoe dat ervaren wordt in de maatschappij en de politiek?

De heer **Wolfsen**:

Ja. U zit ook in politiek. Ik heb het ook in de politiek wel meegemaakt. Toen ik kwam, hadden we wel af en toe contact met Kamerleden of met bewindspersonen, maar vrij sober. Soms over spannende dingen. Ook dat is echt wel vooruitgegaan. Soms ook negatief: waarom kan dat niet? Dan moest je dat komen uitleggen. Tot wel heel belangrijk, oprecht. Tot vrij recent. Ik heb nog nooit zo'n groot overleg gehad als een of twee maanden geleden, met wel vijf, zes of zeven bewindspersonen, over het grote belang van bescherming van persoonsgegevens. Die spraken er allemaal in positieve bewoordingen over. Het was wel van binnenuit gemotiveerd, merkbaar. Ook bij de ambtelijke top. Dat is echt wel veranderd.

De heer **Aartsen**:

Daar zou ik graag met u wat specifiek op in willen gaan, als we kijken naar de fraudebestrijding in de sociale zekerheid en ook de contacten met het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in die tijd. Hoe werd dat op dat moment ervaren? Hoe was op dat moment uw contact met het ministerie van Sociale Zaken?

De heer **Wolfsen**:

Dat was er denk ik in mijn beginjaren niet heel veel. Alle socialezekerheidswetten waarover werd gesproken, de SyRI-wetgeving en dat soort dingen, zijn een beetje van voor mijn tijd. Die contacten – dat heb ik van mijn voorgangers gehoord – waren er wel, maar niet heel veel. In het begin, in de eerste twee jaar of zo, had ik, zoals ik al zei, niet zo heel veel contact. Toen kwam de AVG natuurlijk.

De heer **Aartsen**:

Ja, daar komen we zo op. Maar daarvoor, zou u dat voor ons kunnen

inkleuren? U zegt dat er niet heel veel contact was, maar was dat wel intensief contact? Was er oprechte interesse?

De heer **Wolfsen**:

Nou, er was ook wel een beetje ...

De heer **Aartsen**:

Hoe was de houding van de zijde van het ministerie, breed?

De heer **Wolfsen**:

Toen ik kwam, trof ik – daar ben ik even heel openhartig over – ook bij wat toen nog het college heette – ik ben net in de collegetijd benoemd – ook intern wel een soort ... Hoe zal ik het zeggen? Er was heel veel kennis. Dat was opvallend. Dat vond ik wel mooi. Het was een heel kleine en kwetsbare organisatie. Er was wel een beetje achterstallig onderhoud. Het was ook een beetje verwaarloosd door de politiek: weinig middelen. Heel veel kennis, maar ook wel een soort gevoel van machteloosheid. Dan zeiden we "dit kan toch niet?" en dan werd er toch weinig mee gedaan.

De heer **Aartsen**:

Machteloosheid, dat was het gevoel in die periode?

De heer **Wolfsen**:

Ja, een soort machteloosheid. We hebben gezegd "dat kan niet" en dan werd er toch niks mee gedaan. Toen hebben we er intern ook weleens over gesproken: dan moeten we dat sneller opschalen – dus opschalen ambtelijk, politiek, met ministers en staatssecretarissen, naar de Kamer – en er ook iets assertiever in zijn.

De heer **Aartsen**:

Maar dat kwam dan dus meer dan één keer voor, als dat gevoel breed heerste?

De heer **Wolfsen**:

Ja. U hebt mijn voorganger of oud-collega ook gehoord. Die zei: dan maakten we adviezen – dat is een beetje voor mijn tijd – en dan werd er weinig mee gedaan. Toen ik werd benoemd, kwam in mijn sollicitatiegesprek casuïstiek van de decentralisatie aan de orde: daarover hebben we indringende adviezen gegeven en daar wordt toch te weinig mee gedaan. Ik denk dat een onderdeel daarvan is – dat hebben we inmiddels veranderd; dat heb ik er ook wel van geleerd – dat onze taal soms ook iets te vriendelijk

of te algemeen is. Zoals ik al zei, geven wij een rechtmatigheidsoordeel. Wat dan weleens gebeurde of wat ik dan proefde, is dat men onze adviezen vergeleek met een advies van de Raad van State bijvoorbeeld, wat een zuiver advies is.

De heer **Aartsen**:

Zonder een concreet voorbeeld te pakken, gewoon om even te weten hoe zo'n gesprek verliep: een van uw mensen ging dan naar het ministerie van Sociale Zaken met een advies. Wat was dan de algemene reactie?

De heer **Wolfsen**:

Er werd welwillend naar geluisterd, uiteraard, en toelichting gevraagd, maar dan werd er toch te vaak te weinig mee gedaan.

De heer **Aartsen**:

En u zegt: we moesten daarna sneller opschalen.

De heer **Wolfsen**:

Ja.

De heer **Aartsen**:

Hoe is dat gegaan? Hoe heeft u het hoger op de politieke ...

De heer **Wolfsen**:

U komt waarschijnlijk op de AVG, met die bewustwording.

De heer **Aartsen**:

Daar kunnen we naartoe, als dat in uw voorbeeld werkt.

De heer **Wolfsen**:

Toen ik aantrad – dat was eind 2016 – waren de AVG en die richtlijn ... Alles wat met persoonsgegevens te maken heeft, dus elke verwerking van persoonsgegevens, valt onder het grondrecht waar we het net over hadden, met twee uitzonderingen: huiselijk gebruik en de veiligheidsdiensten. Bij de rest – politie, justitie, gevangeniswezen, IND – valt alles wat met persoonsgegevens te maken heeft onder dat grondrecht en dus onder ons toezicht. Wetgeving die daar betrekking op heeft, loopt dus via ons. Toen die AVG kwam, kwam er wel een hele bewustwording. Als je terugkijkt, is er qua normen eigenlijk niet heel veel veranderd. Er was al een richtlijn in Europa. Nog niet een grondrecht, maar wel een richtlijn: de Privacyrichtlijn uit 1995. Die was omgezet in de Nederlandse Wet bescherming persoonsgegevens. De

normen daarin, ook wat ik net zei over dat evenredigheidsbeginsel, dat al geldt vanaf 2009 en toen ook al gold, zijn niet heel veel meer veranderd.

De heer **Aartsen**:

Maar de bewustwording, zegt u ...

De heer **Wolfsen**:

Nou ja, wat het veranderde – dat heeft in het begin ook heel veel negatieve aandacht gegenereerd – is dat het overtreden van de wet strafbaar werd. Dus als je de privacywetgeving overtreedt, dan pleeg je een strafbaar feit.

De heer **Aartsen**:

Dat was voorheen niet?

De heer **Wolfsen**:

Dat was tot zeg maar 2016 niet. Toen kon het college wel handhaven, maar eigenlijk niet veel doen, of een last onder dwangsom opleggen. Toen kwam de AVG in 2016 en toen heeft de Nederlandse wetgever het wel al mogelijk gemaakt dat het college boetes kon opleggen, maar daar zaten heel veel drempels in. Dan moest er sprake zijn van opzet of grove schuld en je moest eerst waarschuwen. Dus bijna niet, maar vanaf 2018 werd het overtreden van de privacywetgeving, van de AVG en van die richtlijn, een strafbaar feit, zoals ook een inbreuk op je eigendom een strafbaar feit is, en met een lage drempel. Een inbreuk op je eigendom is namelijk pas strafbaar als die opzettelijk is gepleegd, maar het overtreden van de privacywet is al strafbaar als je iemand gewoon een verwijt kunt maken. "U had het kunnen voorkomen. U had anders kunnen handelen. Dat hebt u niet gedaan. U hebt de wet overtreden, dus u kunt beboet worden."

De heer **Aartsen**:

Als ik u goed samenvat, zegt u: voor 2016-2018 – de wet ging natuurlijk in 2018 in – was de maatschappelijke en politieke bewustwording wat minder, maar juist vanwege het feit dat de AVG toen kwam en dat het een strafbaar feit werd, zorgde het politiek en maatschappelijk breder voor een betere bewustwording over het beschermen van persoonsgegevens.

De heer **Wolfsen**:

Ja, want mensen die data aan het verwerken waren en dachten "hé, dat doe ik misschien wel onrechtmatig", realiseerden zich opeens: ik ben strafbare feiten aan het plegen.

De heer **Aartsen**:

Veranderde er ook iets in de relatie met de ministeries of specifiek het ministerie van Sociale Zaken?

De heer **Wolfsen**:

Zeker. Van Sociale Zaken weet ik het eigenlijk niet specifiek. Er zijn drie ministeries waar we de meeste wetgeving van krijgen en Sociale Zaken hoort daar zeker bij, naast Justitie en Onderwijs meen ik, en Binnenlandse Zaken. Er veranderde toen wel wat. Die AVG heeft wel iedereen ... Maar ik kan niet heel specifiek zeggen dat op Sociale Zaken daar echt ...

De heer **Aartsen**:

Het machteloze gevoel dat er eerst was, bleef dat of verdween dat? Om het even scherp te stellen.

De heer **Wolfsen**:

Dat verdween. Dat werd minder omdat langzaam doordrong dat als je onze adviezen niet opvolgt, dat leidt tot onrechtmatige wetgeving. U mag als Kamer wetten aannemen die in strijd zijn met alles wat ik net noemde, maar dan is dat een onrechtmatige wet. Dus als je gegevens verwerkt op basis van die wet, dan is dat een onrechtmatige verwerking van persoonsgegevens. Daar kunnen wij gewoon op handhaven. Dan laten we die wet gewoon buiten toepassing.

De heer **Aartsen**:

De AP heeft verschillende taken. U houdt toezicht, u doet ambtshalve onderzoek, u doet aan wetgevingsadvisering en u doet aan voorlichting.

De heer **Wolfsen**:

Ja.

De heer **Aartsen**:

Zou u misschien die vier taken zo kort als mogelijk voor de commissie kunnen beschrijven?

De heer **Wolfsen**:

Even kijken. Als u ze per taak even opnoemt.

De heer **Aartsen**:

Laten we beginnen met toezicht houden.

De heer **Wolfsen**:

Toezicht houden is eigenlijk alles, hè.

De heer **Aartsen**:

Daar heeft u iets over gezegd.

De heer **Wolfsen**:

Je kunt zeggen dat wij in de kern toezichthouder zijn. Alle taken die wij doen, zijn eigenlijk af te leiden uit dat toezicht. Toezicht is eigenlijk "leeft iemand de wet goed na?", heel huiselijk gezegd. Houd je je aan de wet?

De heer **Aartsen**:

Dat geldt zowel voor het publieke domein als het private domein.

De heer **Wolfsen**:

Zeker. We houden toezicht op alles, behalve huiselijk gebruik en de veiligheidsdiensten. Het toezicht begint eigenlijk met goede voorlichting geven: hoe moet je een wet lezen, hoe moet je een wet uitleggen?

De heer **Aartsen**:

Dat is de vierde taak van de AP.

De heer **Wolfsen**:

Ik denk dat het intern zo'n beetje fiftyfifty is. We hebben aan het begin heel veel voorlichting gegeven, aan het bedrijfsleven en aan overheidsinstellingen, en allerlei cursussen. We hebben een roadshow door het land gehouden, samen met VNO-NCW, om uit te leggen hoe die wet in elkaar zit. We hebben het ook departementen uitgelegd. Onze mensen zijn ook bij alle directies Wetgeving op departementen langs geweest om uit te leggen hoe die wet in elkaar zit. Dat zit allemaal in onze voorlichtende taak. Dat is een belangrijke taak inderdaad, zeer eens.

De wetgevingsadvisering is ook een zeer belangrijke taak. Je zou ook kunnen zeggen dat het eigenlijk een vorm is van preventief toezicht.

De heer **Aartsen**:

Sorry dat ik u onderbreek. Ik wil even scherp krijgen voor ons en de mensen thuis wat wetgevingsadvisering is. U adviseert de regering, het kabinet, voordat zij een wet indienen bij de Eerste en Tweede Kamer.

De heer **Wolfsen**:

Ja, iets eerder nog. Alles ontstaat met een idee. We hebben straks weer verkiezingen. Dan gaat het over ideeën. Daarna komt er een coalitieakkoord. Dan worden de ideeën concreter. Dat leidt heel vaak tot wetgeving. Dan komt er een wet. Die wordt geschreven op een departement. Dan komt er inspraak van allerlei instanties: wat vindt u van deze wet om meer fraude te bestrijden, voor betere zorg en beter onderwijs, om het veiliger te maken? U kunt zich er van alles bij voorstellen. Als die inspraak is geweest, komt die wet vanuit het ministerie bij ons. Onder de oude wet waren dat ongeveer 35 wetten per jaar. Nu zijn het er meer dan 100 per jaar. Wat wij dan doen – ik zei het al – is dat rechtsmatigheidsoordeel geven: voldoet het aan het evenredigheidsbeginsel en de andere tien beginselen die in de AVG en in de richtlijn staan? Voldoet het daaraan? Dat geven wij dan terug en dan gaat het naar het kabinet, denk ik. Dan gaat het naar de Raad van State en dan komt het terug. Afhankelijk van het dictum van de Raad van State komt het weer in de ministerraad, of niet, en dan gaat het naar de Kamer.

De heer **Aartsen**:

Ik wil het met u nog even hebben over de boetebevoegdheid die de AP heeft naar aanleiding van die Algemene verordening gegevensbescherming, de AVG. Hoe vaak heeft de AP die boetebevoegdheid nu ingezet, specifiek op het domein van fraudebestrijding in de sociale zekerheid?

De heer **Wolfsen**:

Nog niet veel. Ik denk zelfs: amper. Ik heb de getallen even niet paraat, maar het is minimaal.

De heer **Aartsen**:

Is daar een reden voor?

De heer **Wolfsen**:

We hebben in het begin bewust heel veel aan voorlichting gedaan, om mensen aan de wet te laten wennen en naleving af te dwingen. Daarna zijn we handhavend gaan optreden. We houden toezicht op het private domein, alle bedrijven en instellingen, en ook op de overheden. Die kunnen we allebei gewoon ook beboeten. En we doen natuurlijk ook klachtbehandeling. Heel veel tijd van ons is ook gaan zitten in klachtbehandeling. We krijgen iets van tussen ...

De heer **Aartsen**:

Daar komen we zo nog over te spreken.

De heer **Wolfsen**:

We hebben ons dus eigenlijk in het begin niet zo geconcentreerd op het opleggen van boetes om de boetes, maar om naleving af te dwingen. Daar is heel veel tijd en energie in gestopt. Dat vonden we ook goed.

De heer **Aartsen**:

Ik concludeer uit uw antwoord over het belang van de boetebevoegdheid in de praktijk dat het met name zit in het afdwingen van naleving aan de voorkant.

De heer **Wolfsen**:

Ja. Dat is ontzettend belangrijk. Een beetje een gek voorbeeld, maar stel dat diefstal wel onrechtmatig is maar niet strafbaar. Dan neemt het aantal gevallen waarin mensen zomaar auto's meenemen enorm toe, want je hoeft de auto alleen maar terug te geven als je wordt gepakt. Dat gold voor de verwerking van persoonsgegevens eigenlijk ook. De wet werd heel ruimhartig overtreden. Wij waren natuurlijk heel klein en kwetsbaar en konden amper handhaven. Het was dus niet strafbaar.

De heer **Aartsen**:

Over dat kleine en kwetsbare, zoals u zegt, wil ik ook nog een aantal vragen stellen, met name over de organisatie en de werkwijze van de Autoriteit Persoonsgegevens. Kunt u voor mij eens schetsen hoeveel capaciteit de Autoriteit Persoonsgegevens heeft? Hoe klein en kwetsbaar is uw organisatie?

De heer **Wolfsen**:

Toen ik begon, lag het rond de 75 formatieplekken. Dat was eigenlijk stabiel in de acht, negen of tien jaar ervoor. Ik geloof dat het zelfs iets kleiner was geworden. Achteraf gezien is het onbegrijpelijk en onbestaanbaar dat de digitalisering enorm toeneemt en om zich heen grijpt en dat de toezichthouder daarop eigenlijk krimpt. Omdat de AVG voor de deur stond, was dat een van mijn eerste taken. Sinds 2016, 2017, 2018 zijn we gaan groeien. Ik heb een lijstje meegenomen. We zitten op dit moment rond de 250 formatieplekken. Mijn voorganger, de heer Kohnstamm, vond in zijn tijd al dat het toenmalige college groter moest zijn dan wij nu zijn. Het gaat de goede kant op. We hebben met het huidige coalitieakkoord extra middelen gekregen, maar met 250 mensen 10.000 – wat zeg ik? – 20.000 of 25.000 klachten behandelen, rond de 20.000 datalekken, 100 wetgevingsvoorstellen, honderden vergunningen per jaar en al die voorlichting geven ...

De heer **Aartsen**:

Hoe doet u dat dan? Maakt u bepaalde keuzes? Is het een kwestie van prioritering?

De heer **Wolfsen**:

Ja, we prioriteren zeer, bijvoorbeeld bij de klachtbehandeling. Mensen kunnen bij ons klachten indienen. Wij zijn Europees bevoegd. Dat is meer het private domein. Wij zijn de leidende toezichthouder op de verwerking van persoonsgegevens door bedrijven die in Nederland een hoofdkantoor hebben. Ik zal geen namen noemen, maar neem een bedrijf in gedachten dat in Nederland zit en dat vestigingen heeft in alle Europese landen. Daar zijn wij de leidende toezichthouder van. Alle burgers uit de hele EU kunnen bij ons een klacht indienen over dat bedrijf, als er een verwerking heeft plaatsgevonden met grensoverschrijdende aspecten, wat vaak het geval is. Daarnaast zijn we toezichthouder op alle overheidsinstellingen. U kunt zich voorstellen dat dat wel ...

De heer **Aartsen**:

Hoe prioriteert u dan? Wat doet u wel en wat doet u niet?

De heer **Wolfsen**:

Intern hebben we prioriteit gegeven aan bepaalde dingen, bijvoorbeeld aan datahandel. Daarbij worden data van mensen verhandeld. Dat is heel naar en heel gevaarlijk. De digitale overheid is een van onze prioriteiten. Algoritmen en AI is een andere prioriteit. Als iets binnen die domeinen valt, geven wij daar dus extra prioriteit aan. Zo kunnen we prioriteren. Ook in de voorlichting prioriteren we. We golven een beetje mee met waar maatschappelijk behoefte aan is. En we worden een beetje geleid. Als iemand bij ons een klacht indient, moeten we die behandelen. Als er een wetgevingsadvies komt, het verzoek om wetgeving te beoordelen, dan moeten we dat doen. We geven honderden vergunningen per jaar af. Denk aan veiligheid, bijvoorbeeld voor winkelcentra of voor banken die willen meedoen aan fraudebestrijding. Dan moet dat met een vergunning van ons, omdat daar gevoelige gegevens in staan. Die moeten we afgeven. In die zin worden we dus voor een gedeelte gestuurd.

De heer **Aartsen**:

U zegt: we prioriteren, maar we worden ook gestuurd. Dan vallen er ook gaten, neem ik aan. Dat is onvermijdelijk, toch?

De heer **Wolfsen**:

Ja, er vallen zeker gaten. We hebben gewoon grote achterstanden. Ik moet dat hier gewoon in de openhartigheid vertellen.

De heer **Aartsen**:

Wat betekent dat? Kunt u dat inkleuren voor ons?

De heer **Wolfsen**:

Dat wij aan klachtbehandeling ... We hebben het loket. Mensen moeten ons kunnen bellen. Mensen kunnen bij ons een klacht indienen. We willen bereikbaar zijn voor iedereen, zonder onderscheid te maken in of je digitaal vaardig bent of niet. Wij zijn er voor iedere burger, omdat wij dé toezichthouder zijn. We willen er dus ook zijn voor kwetsbare mensen of mensen die digitaal minder vaardig zijn. Toen wij begonnen, kon je ons elke dag bellen. Dat is vrij normaal voor een overheidsinstelling. Dat hebben we echt terug moeten schroeven naar, ik denk, vier dagen, twee uur per dag.

De heer **Aartsen**:

Vier dagen, twee uur per dag?

De heer **Wolfsen**:

Ja, om niet om te vallen.

De heer **Aartsen**:

Dus u bent acht uur per week bereikbaar?

De heer **Wolfsen**:

Ja. We hebben echt achterstanden in die klachten. We bemiddelen heel veel. Iemand dient een klacht in en dan nemen we snel contact op. Als iemand simpel gezegd geen inzage kan krijgen bij een overheidsinstelling en zegt iets te willen weten, dan bellen we. Vaak wordt het dan wel opgelost. Of denk aan de situatie waarin iemand wil weten wat je van iemand weet of als iets moet worden vernietigd. We kunnen via bemiddeling heel veel doen. Maar we hebben echt serieuze achterstanden in het normaal afhandelen van klachten.

De heer **Aartsen**:

Dus als iemand in de zorg werkt en een dienstrooster heeft, moet die een vrije dag nemen om u te kunnen bellen?

De heer **Wolfsen**:

Ja. En als die een klacht indient, dan moet die – dat zeg ik in alle openhartigheid – inmiddels zes tot negen maanden wachten voordat we daarmee aan de slag gaan. Als er ergens echt brand is, pikken we dat er wel uit. Maar klachten blijven gewoon heel lang liggen. Ze zijn voor ons heel belangrijk. Wat we ook moeten doen ... Volgens mij vroeg de heer Van Nispen eerder: weet je of er data van jou worden verwerkt, ja of nee? Heel veel mensen weten dat niet. Daarom moeten wij ambtshalve onderzoek doen. Als u vanavond thuiskomt en uw auto is weg, dan belt u de politie. Dan weet je: mijn auto is gestolen. Als je wordt mishandeld, dan voel je dat. Dat zijn twee voorbeelden van inbreuk op grondrechten, namelijk eigendom en lichamelijke integriteit. Als je data onrechtmatig worden verwerkt, is dat een inbreuk op het grondrecht van de bescherming van je persoonsgegevens. Soms is dat ook een inbreuk op het verbod op willekeur, toegang tot een rechter of allerlei andere grondrechten. Dat weten mensen niet. In dat digitale vooronder van overheidsinstellingen en bedrijven moeten wij ambtshalve kijken wat er gebeurt.

De heer **Aartsen**:

En als u dat niet voldoende kunt doen, dan wordt het ook ingewikkeld om aan de informatiele zelfbeschikking te doen, zoals u eerder beschreef.

De heer **Wolfsen**:

Zeker, ja. Dan kunnen er hele nare, verkeerde dingen gebeuren, zonder dat iemand dat opmerkt.

De heer **Aartsen**:

Als u nou diep in uw hart kijkt, kunt u dan zeggen dat u de afgelopen periode voldoende heeft kunnen doen om dat ambtshalve onderzoek ...

De heer **Wolfsen**:

Nee.

De heer **Aartsen**:

Oké, het antwoord is nee.

De heer **Wolfsen**:

Ik sta onder ede, dus ik geef eerlijk antwoord.

De heer **Aartsen**:

Graag.

De heer **Wolfsen**:

Volstrekt onvoldoende. Korter kan ik het niet samenvatten.

De heer **Aartsen**:

Dank voor het duidelijke antwoord. Nog even over de klachten. U zei net: 25.000 klachten.

De heer **Wolfsen**:

Ja. Ik heb de cijfers even opgeschreven. Wij geven ongeveer 100 wetgevingsadviezen per jaar. Dat schommelt. Onder de oude wetgeving was het een kwart. Het aantal klachten schommelt tussen de 15.000 en de 25.000 per jaar. Dat gaat een beetje met ups en downs. Vorig jaar was het minder, omdat we het loket voor een groot deel hadden gesloten. Datalekken komen bij ons binnen, soms hele grote – die halen de publiciteit wel – en soms hele kleintjes. Dat ligt rond de 20.000 datalekken per jaar. Dan worden er nog honderden vergunningen per jaar aangevraagd. Over achterstanden gesproken: als een bedrijf in Europa data wil uitwisselen, moet dat vijf, zes of zeven jaar bij ons wachten voordat het een vergunning krijgt. Dat is niet anders.

De heer **Aartsen**:

Interessant, maar voor nu wil ik inzoomen op hoeveel van die klachten betrekking hebben op de sociale zekerheid.

De heer **Wolfsen**:

Eigenlijk opvallend weinig. Dat hebben we uitgezocht. Daar heb ik ook een lijstje van meegenomen. Mensen weten vaak niet dat hun data worden verwerkt. De aard van de klachten heb ik een beetje gerelateerd aan de Belastingdienst, CAK, gemeenten, Sociale Verzekeringsbank, UWV en zorgkantoren. Dat zit een beetje ...

De heer **Aartsen**:

Ja, sociale zekerheid/Belastingdienst. Laten we die even samenpakken.

De heer **Wolfsen**:

... in dat domein. Dan kom ik voor de jaren 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 en 2023 opgeteld uit op minder dan 200 in totaal. Dat is opvallend weinig.

De heer **Aartsen**:

Dat is inclusief de Belastingdienst?

De heer **Wolfsen**:

Ja, dat is vaak het totaal aan klachten over de Belastingdienst. Tot op heden zijn dat er 47 in die jaren. Het afgelopen jaar waren het er drie en dit jaar zijn het er vijftien. Het neemt nu wel wat toe. Het gaat vaak over onzorgvuldig handelen of een vijandige, wantrouwende overheid. Mensen denken dan: hé, waarom willen ze dat van mij weten? Mensen vinden dat instellingen veel te veel uitvragen. Ze vragen een voorziening, maar dan wordt letterlijk – hoe noem je dat netjes? – het hemd van je kont gevraagd. Denk ook aan gegevensdeling binnen de overheid. Mensen denken dan: dit wordt gedeeld met anderen; hoe zit dat precies? Of denk aan gegevensdeling buiten de overheid. Ook noem ik de wijze van fraudecontroles. Als mensen worden gecontroleerd in het kader van fraude, denken ze: hoe zit dat eigenlijk? Maar het is eigenlijk opvallend weinig.

De heer **Aartsen**:

Hoe verklaart u dat?

De heer **Wolfsen**:

Mensen weten het gewoon niet, hebben geen idee.

De heer **Aartsen**:

Dat de gegevens worden verwerkt?

De heer **Wolfsen**:

Ja. Ik denk dat er misschien iets onder zit in de trant van: de overheid zal het in beginsel wel goed doen. Misschien is het wel iets van vertrouwen. Daar hoop ik ook eigenlijk een beetje op. Maar mensen hebben geen idee. Ik weet niet of we het nog gaan hebben over de Belastingdienst, over de Fraude Signalering Voorziening en die andere onderzoeken ...

De heer **Aartsen**:

Ja, daar komen we nog over te spreken.

De heer **Wolfsen**:

Oké. We hebben mensen totaal ontdaan en geëmotioneerd aan de telefoon gehad, omdat hun data op die manier door de nette Belastingdienst werden verwerkt. Maar ze hadden geen idee.

De heer **Aartsen**:

Hoeveel ambtshalve onderzoeken heeft u gedaan op het gebied van sociale zekerheid bij de Belastingdienst?

De heer Wolfsen:

We hebben bij de Belastingdienst een aantal onderzoeken gedaan. Vrij kort nadat ik kwam, was er een onderzoek naar een speciale eenheid – ik ben de naam ervan even kwijt – binnen de Belastingdienst die onderzoek deed. We hebben gekeken of dat allemaal rechtmatig was. Dat bleek allemaal niet het geval te zijn. Dat is vrij snel aangepast of stilgezet. Soms kunnen we met een enkel telefoontje – denk aan het gebruik van BSN-nummers bij de Belastingdienst – dingen aanpassen of stilzetten. Maar ik denk dat de enige twee grote onderzoeken bij de Belastingdienst – we hebben ook wat kleinere onderzoeken gedaan – de toeslagen en de FSV, de Fraude Signalering Voorziening, waren. Dat zijn eigenlijk de twee grote onderzoeken naar de Belastingdienst. Daarnaast hebben we ook wat kleine dingen gedaan, die soms een klein rapportje of soms een wat groter rapport opleverden, of die soms met een telefoontje konden worden afgedaan.

De heer Aartsen:

Tot slot voor dit blok wil ik u iets vragen over het gat tussen het aantal mensen dat u nu in dienst heeft, de capaciteit die u nu heeft, en hoeveel u nodig zou hebben. Het is natuurlijk altijd gevaarlijk om aan de voorzitter of directeur van een organisatie te vragen "hoeveel heeft u nodig?", want dan loopt het vrij snel op. Maar als u realistisch kijkt naar wat uw taken zijn en wat er op dit moment speelt? Op de vraag "kunt u voldoende doen?" was uw antwoord heel duidelijk: nee. Hoe groot is het capaciteitsgat tussen die twee dan?

De heer Wolfsen:

We hebben dat nu al een aantal keer uitgerekend, ook met behulp van externe bureaus, om onszelf een kritische spiegel voor te houden. Ik heb er zelf een hekel aan – dat zeg ik ook een beetje als oud-Kamerlid – dat mensen overdreven ... Ik heb liever dat het wat tegenvalt en dat je later kunt zeggen "het is te weinig" in plaats van "het is te veel". Dat is altijd naar. Dat tast ook een beetje je vertrouwen aan. Mijn voorganger zei altijd dat we groter moesten zijn dan we nu zijn. We hebben nu drie keer zo'n onderzoek gedaan. Onze laatste bevindingen zijn dat we, om heel basaal goed ons werk te kunnen doen en de klachten een beetje redelijk te kunnen behandelen, net als alles wat we net bespraken, op tussen de 600 en 700 formatieplekken moeten zitten. Dan zou je rond de 100 miljoen euro moeten hebben. Maar nu ik dit allemaal volg en zie wat de laatste weken naar buiten komt, zowel bij de Belastingdienst als bij het Kadaster en het UWV ... Je schrikt bijna elke week wel even van iets bijzonders. Dan denk ik: moet ik vrezen dat ook dat nog niet voldoende is?

De heer **Aartsen**:

Ik geef graag het woord aan mijn collega Van Nispen.

De heer **Van Nispen**:

Ik heb een hele korte vervolgvraag op dat laatste punt. U zei: dat blijkt ook uit de onderzoeken. Dat heeft u dus niet zelf berekend of bedacht. Daar liggen dus onderzoeken aan ten grondslag?

De heer **Wolfsen**:

Ja, dat klopt.

De heer **Van Nispen**:

Nog één korte vervolgvraag over de klachten die wel gingen over de sociale zekerheid en de Belastingdienst. Heel veel waren het er niet. Dat kan verklaard worden omdat veel mensen er geen weet van hadden dat hun gegevens verwerkt werden. Zaten daar nou ook klachten tussen over discriminatie en willekeur?

De heer **Wolfsen**:

Ook opvallend weinig, eigenlijk niet of nauwelijks. Mensen hadden geen idee, zoals ik al zei. Het onderzoek naar de toeslagenaffaire dat wij ook hebben gedaan – dat kent u en hebt u waarschijnlijk gelezen – is begonnen met een klacht. Dat was nog net voor de inwerkingtreding van de AVG. Toen heette dat nog een "signaal", want toen kon je nog geen klachten bij ons indienen. Dat was van één iemand die zei: ik vertrouw het niet helemaal; ik heb idee dat mijn tweede nationaliteit of mijn achtergrond een reden is waarom ik extra belangstelling krijg van de Belastingdienst, maar ik kan het niet hardmaken. Ze had geen clue, geen idee, maar kwam wel bij ons. Zo is dat onderzoek gestart. Als die mevrouw niet was gekomen, was dat onderzoek er niet gekomen.

De heer **Van Nispen**:

Dat was echt de aanleiding?

De heer **Wolfsen**:

Dat was de aanleiding, ja. In het begin – dat moet ik eerlijk zeggen – zeiden we: er is niks. We hadden, geloof ik, contact met de Belastingdienst gehad – ik weet niet of dat ervoor of erna was – en die zei: "Twee nationaliteiten? Dat hebben we helemaal niet, dus we kunnen ze ook niet gebruiken." Toen kwam een ervaren medewerker bij mij – daar denk ik nog weleens aan terug; zo dun is dat – en die zei over een soort bejegeningklacht: "Aleid, die

mevrouw is ontevreden over het feit dat we er niks mee doen. Ik vertrouw het ook niet helemaal. Ik heb er geen goed gevoel bij." Inmiddels was het onderzoek van de Ombudsman er. Toen zei ik tegen die ervaren medewerker: als jij daar geen goed gevoel bij hebt, gaan wij daarin duiken. En zo is het gestart.

De heer **Van Nispen**:

En dat heeft de Autoriteit Persoonsgegevens gedaan in de periode 2017 tot 2019?

De heer **Wolfsen**:

Ja. Ik zal even in mijn papieren kijken, zodat ik daar precies in kan zijn. Dat was het onderzoek over de toeslagen. Het signaal, zoals dat toen nog heette, want dat was van net vóór de AVG, kwam in 2017 binnen. Toen zijn we het jaar erna gestart. Het onderzoek kwam heel traag op gang, omdat het toen niet al te soepel ging bij de Belastingdienst.

De heer **Van Nispen**:

Even voor de helderheid: dat is dus het onderzoek naar de verwerking van de nationaliteit van aanvragers van kinderopvangtoeslag door de Dienst Toeslagen van de Belastingdienst?

De heer **Wolfsen**:

Ja, dat klopt. Dat is dat onderzoek, ja.

De heer **Van Nispen**:

Een nationaliteit mag als persoonskenmerk uitsluitend door de Dienst Toeslagen worden verwerkt wanneer dat noodzakelijk is voor de uitvoering van de publieke taak. De autoriteit heeft in dit onderzoek de rechtmatigheid van de verwerkingen en de behoorlijkheid van de verwerkingen beoordeeld.

De heer **Wolfsen**:

Ja.

De heer **Van Nispen**:

Kunt u toch nog iets in algemene zin zeggen over wat die twee beoordelingen, de rechtmatigheid en de behoorlijkheid, nou inhouden?

De heer **Wolfsen**:

Dan moet ik eigenlijk ... Dat zijn de beginselen van de AVG. Zal ik die even opnoemen? Dat zijn tien woorden.

De heer **Van Nispen**:

Ja.

De heer **Wolfsen**:

Zoals ik al zei, is de evenredigheidstoets het ene kader. De beginselen zijn de volgende. Eén. Rechtmatigheid. Twee. Behoorlijkheid. Drie. Transparantie. Vier. Doelbinding. Dat betekent dat je een duidelijk en welbepaald doel hebt waarom je wilt verwerken. Vijf. Minimale gegevensverwerking, zo beperkt mogelijk. Zes. Het moet juist zijn wat erin staat. Zeven. Opslagbeperking, zo kort mogelijk bewaren. Acht. Integriteit. Negen. Vertrouwelijkheid. Dat betekent onder andere: de spullen goed beveiligen. Tien. De verantwoordingsplicht van de verwerkingsverantwoordelijke.

Ik kom terug op de rechtmatigheid. Die is gerelateerd aan de grondslag. Je moet een grondslag hebben om te mogen verwerken. Dat is de wil van jezelf of de wil van de wetgever. Die behoorlijkheid en transparantie vertalen zich in allerlei informatieverplichtingen. Die behoorlijkheid hebben wij in dit onderzoek – dat zouden we nu iets anders doen, denk ik – gerelateerd aan de behoorlijkheid die ook de Nationale ombudsman hanteert. Die zegt: als je grondrechten van mensen schendt, bijvoorbeeld als je discrimineert, is dat onbehoorlijk en dus onrechtmatig.

De heer **Van Nispen**:

We gaan nu de inhoud van die onderzoeken in. Ik hoor daarover graag meer van u. De autoriteit constateert dat de verwerking van de dubbele nationaliteit bij de aanvragers van kinderopvangtoeslag onrechtmatig was, dat nationaliteit onrechtmatig werd gebruikt als indicator bij het risicoclassificatiemodel, waarmee mogelijke fraudeurs werden opgespoord, en dat nationaliteit werd gebruikt in het kader van de opsporing van georganiseerde fraude. Kunt u hier meer over vertellen? Waarom was dit alles onrechtmatig?

De heer **Wolfsen**:

Ja, eigenlijk al heel basaal. Wij vroegen: hebt u de tweede nationaliteit van mensen in de systemen? Dat werd ontkend. Toen zijn we erin gedoken. Maar van – schrikt u niet – ongeveer 1,4 miljoen Nederlanders bleek die er wel in te zitten. Dat kwam eigenlijk vrij simpel tot stand. Die informatie zit allemaal bij de gemeenten. Tot 2014 registreerden de gemeenten ook alle tweede of andere nationaliteiten van mensen. Dus alle nationaliteiten, ook de tweede, zaten in het systeem bij de gemeenten. De gemeenten drukten die gegevens

allemaal door naar de Belastingdienst. Dat kwam daar in het systeem dat Beheer van Relaties heet. Dat is een Belastingdienstbreed systeem. Dat duwde het weer door naar het ToeslagenVerstrekkingsSysteem, het TVS. Daar zaten alle burgers in, dus ook mensen die geen toeslagen aanvroegen. En tot 2014 kwam ook de tweede nationaliteit erin. Het systeem is nooit geschoond, dus het zat daarin.

De heer **Van Nispen**:

Meneer Wolfsen, ik heb een korte tussenvraag. Werd nou het feit dat die dubbele nationaliteit in die systemen zat, in eerste instantie ontkend door de Belastingdienst?

De heer **Wolfsen**:

Ja, zeker.

De heer **Van Nispen**:

In uw richting?

De heer **Wolfsen**:

Ja.

De heer **Van Nispen**:

Dus in de richting van de onafhankelijke toezichthouder zei de Belastingdienst: er is geen sprake van?

De heer **Wolfsen**:

"Dat hebben we niet." Ja, zeker, ja.

De heer **Van Nispen**:

Komt u dat vaker tegen?

De heer **Wolfsen**:

Nou, niet heel vaak, nee. Nee.

De heer **Van Nispen**:

Gaat u verder, want ik onderbrak u.

De heer **Wolfsen**:

Dit zat er dus wel in. We hebben het over doelen en dat soort dingen. Als je kindertoeslag aanvraagt, is nationaliteit een totaal irrelevant gegeven. Dus of je nou Nederlander bent of niet en of je een verblijfsvergunning hebt: dat

maakt niet uit. Die tweede nationaliteit is daarvoor totaal irrelevant, maar het zat wel in die systemen. Dat is onrechtmatig, want dan verwerk je onrechtmatig die tweede nationaliteit in deze systemen. Dat is een heel basale fout, en dus strafbaar, want het is een strafbaar feit. En dan werd er dus binnen de Belastingdienst een risicoclassificatiemodel ontwikkeld. Daarvoor werd een algoritme gebruikt. Hoe heette dat ook alweer? Het risicoclassificatiesysteem! Daar werd ook de tweede nationaliteit in gebruikt, in de zin: Nederlander of niet-Nederlander. Je tweede nationaliteit werd eigenlijk wel en niet gebruikt. Het zat er wel in, maar het onderscheid was: wel of geen Nederlander. Dat is een irrelevant onderscheid, want je hoeft geen Nederlander te zijn om gebruik te kunnen maken van een toeslag. Je gebruikt dat dus onrechtmatig en je bent aan het discrimineren. Je mag natuurlijk wel onderscheid maken in een risicomodel, maar er moet wel een, zoals dat zo mooi heet, objectieve aanleiding voor zijn, een objectieve rechtvaardiging.

De heer **Van Nispen**:

Ja, en die was er niet.

De heer **Wolfsen**:

En die is er niet. Het is dus een onterecht onderscheid dat in het systeem, het algoritme, werd gebruikt. Het werd ook gebruikt als er dan een fraudemelding kwam. Dan werden er query's gedaan om meldingen te waarderen, zo van: wat is hier aan de hand? Daar was de tweede nationaliteit ook altijd een relevante factor.

De heer **Van Nispen**:

Een relevante factor?

De heer **Wolfsen**:

Dat werd meegewogen om die fraude te kunnen waarderen. Er werd maandelijks per nationaliteit een uitdraai gemaakt van de aanvragen, op alle nationaliteiten, terwijl het irrelevant is wat voor nationaliteit iemand heeft. Dat is totaal irrelevant. Dat gebeurde bij concrete casuïstiek, maar ook in die query's die ik net noemde. Dat woog dan mee, en we kunnen niet zien op welke manier. Er is heel weinig verslag van gemaakt, ook van het ontwikkelen van dat risicoclassificatiemodel. Maar het zit er wel, en het zat ook in die query's. Dat kan niet. Dat is drie keer fout: je mag het niet hebben en je gebruikt ook nog twee keer fout, op twee verschillende gronden.

De heer **Van Nispen**:

Ja, inderdaad. Dus die gegevens hadden al niet aanwezig mogen zijn?

De heer **Wolfsen**:

Zeker.

De heer **Van Nispen**:

Daar heeft men dan ook nog eens niet de waarheid over verteld. En vervolgens wordt die dubbele nationaliteit ook nog gebruikt om te selecteren op risico's.

De heer **Wolfsen**:

Ja.

De heer **Van Nispen**:

En dat is onrechtmatig.

De heer **Wolfsen**:

Dat is onrechtmatig, en dan ben je aan het discrimineren. Dat klinkt hard, maar zo is het wel.

De heer **Van Nispen**:

Hoe ernstig was dit volgens de Autoriteit Persoonsgegevens?

De heer **Wolfsen**:

Zeer ernstig, want het is natuurlijk in zichzelf al heel ernstig als je persoonsgegevens onrechtmatig verwerkt. Het is een strafbaar feit, een inbreuk op grondrechten. Maar als je dan ook nog eens gaat discrimineren, dan tref je mensen in de kern van hun zijn. Je wordt eruit gepikt om wie je bent. Als we iets niet willen, is het dat. Discrimineren is natuurlijk een van de gevaren als je heel veel data hebt; wat mensen hebben, gaan ze op enig moment toch gebruiken. Dat gebeurde. Daar waren we intern ook best weleens ontdaan over, omdat je het niet onmiddellijk kunt geloven.

De heer **Van Nispen**:

Bij de Autoriteit Persoonsgegevens konden mensen het niet onmiddellijk geloven dat dat op die manier is gegaan?

De heer **Wolfsen**:

Nee.

De heer **Van Nispen**:

Mensen werden in hun zijn getroffen.

De heer **Wolfsen**:

Ja, je wordt in de kern van je zijn geraakt, omdat je eruit wordt gepikt omdat je een tweede nationaliteit hebt, terwijl het irrelevant is. Ik bedoel, als je nou een regeling hebt die alleen geldt voor Nederlanders, dan mag je natuurlijk ook dat onderscheid maken. Dan kijk je natuurlijk zo: je bent geen Nederlander, je hebt geen recht op die aanvraag. Maar dit is een irrelevant gegeven, irrelevant! En toch wordt je eruit gepikt vanwege je nationaliteit.

De heer **Van Nispen**:

Weet u of dit nou uit dit onderzoek van 2017 tot 2019 is? Toen liep volgens mij het onderzoek.

De heer **Wolfsen**:

Ja.

De heer **Van Nispen**:

Maar was dit nou eigenlijk altijd al onrechtmatig, dus ook bij de bouw van dat risicoclassificatiemodel in 2013?

De heer **Wolfsen**:

Zeker. Het klinkt een beetje flauw, maar ik zei eerder: het EVRM was in Nederland van toepassing vanaf de eerste helft van de jaren vijftig van de vorige eeuw.

De heer **Van Nispen**:

Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens?

De heer **Wolfsen**:

Sorry, het Europees Verdrag. Sinds die tijd is het onrechtmatig, want het is in ieder geval een inbreuk op het EVRM. En onder het EVRM mag je ook niet discrimineren. Het is nooit anders geweest. In de Nederlandse Grondwet staat het ook.

De heer **Van Nispen**:

Nee. Het maakt dus ook niet uit dat er toen nog geen Algemene verordening gegevensbescherming was, maar dat de Wet bescherming persoonsgegevens er was?

De heer **Wolfsen**:
Dat maakt niet uit.

De heer **Van Nispen**:
In 2013 was hier geen enkel misverstand over. Dit was toen ook al onrechtmatig.

De heer **Wolfsen**:
Ja. Want in 2013, ver na 2009, was het grondrecht al opgenomen in het Europees Handvest. Toen gold natuurlijk in Europa ook al de Privacyrichtlijn, die omgezet is in de Wet bescherming persoonsgegevens. Ik zei al: de normen in die wet zijn eigenlijk niet of nauwelijks veranderd.

De heer **Van Nispen**:
Maar toch nog een vraag hierover, meneer Wolfsen. Over de bouw van dat model wordt gezegd: het was wel een andere tijd; er was veel maatschappelijke ophef, we konden niet anders. Wat zegt u dan?

De heer **Wolfsen**:
Ja, een andere tijd ... Er is natuurlijk geen enkele reden om in welke tijd dan ook grondrechten van mensen te schenden, zou ik denken. En als je het nodig vindt, als je denkt dat het wel moet ... Je krijgt in Nederland natuurlijk nooit toestemming van de wetgever voor discriminatie. Althans, dat hoop ik. Maar als je data wilt delen, en je hebt een goed doel en je voldoet aan de beginselen en aan de grondslagen, dan kan er best veel om een bepaald doel, bijvoorbeeld fraudebestrijding, te bereiken. Daar moet je nette wetgeving voor maken. Maar er is nooit enige aanleiding om te doen wat hier gebeurde. Die is er nooit geweest en zal er ook nooit komen.

De heer **Van Nispen**:
Vanaf 2013 zat dit dus al in dat risicoclassificatiemodel. De Belastingdienst had die gegevens over de dubbele nationaliteit ook niet mogen hebben ...

De heer **Wolfsen**:
Nee, althans in ... Nee.

De heer **Van Nispen**:
... en heeft de Autoriteit Persoonsgegevens daar in eerste instantie ook over gezegd dat ze die gegevens niet hadden. Ze hebben dat ontkend.

De heer **Wolfsen**:

Ja.

De heer **Van Nispen**:

Hoe kwam de Autoriteit Persoonsgegevens daar vervolgens achter?

De heer **Wolfsen**:

Nou, we zijn in die systemen gedoken. We hebben onderzoek ter plekke gedaan; zo noemen wij dat. We zijn ook een soort politie, zeg maar ...

De heer **Van Nispen**:

Dat is dus een bevoegdheid die de Autoriteit Persoonsgegevens heeft?

De heer **Wolfsen**:

Ja. Het ontbreekt ons niet aan bevoegdheden. Wij kunnen overal in, we kunnen overal bij en we kunnen alles vorderen. Dus we hebben een heel mooi ... Dat zit wel veel beter in de AVG en de richtlijn dan in de oude wetgeving. Onze bevoegdheden zijn veel beter en sterker en meer uitgebreid. Maar dat zegt niks over de normen zelf. We kunnen overal in en overal bij. En we hebben heel veel opgevraagd en zijn in de systemen gedoken. Ik weet het niet meer precies, maar op een gegeven moment zijn we er natuurlijk op gestuit. En toen viel er ook weinig meer te ontkennen. Er zijn later ook wel excuses voor gemaakt dat men eerst niet onmiddellijk de waarheid had verteld.

De heer **Van Nispen**:

De Autoriteit Persoonsgegevens heeft ook geconstateerd dat er onbehoorlijk is gehandeld. Kunt u dat nog kort toelichten? Ik weet niet of daar nog veel aan toe te lichten is.

De heer **Wolfsen**:

Ja, dat "onbehoorlijk" moet ik misschien een beetje toelichten. Op een gegeven moment zie je dat deze gegevens op een discriminerende manier worden verwerkt. Dat is evident onrechtmatig. Daardoor hebben we wat lopen zoeken naar het toetsingskader. Hoe vul je dan het toetsingskader in? Discriminatie staat in de Grondwet en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, in het Handvest, in het verdrag over de uitbanning van rassendiscriminatie en allerlei andere verdragen. Maar welke norm leggen wij ernaast? Daar was ook wel discussie over: wat is dan de beste norm? We hebben eigenlijk aansluiting gezocht bij de Ombudsman. Die gebruikte ook het criterium "onbehoorlijk". Als je iemands grondrechten schendt, is dat

onbehoorlijk; daar is dat vandaan gekomen. Als we het nu opnieuw zouden uitschrijven, dan zou de uitkomst vanzelfsprekend niet anders zijn. Maar dan zou onze redenering zijn: door de algemene verordening en de richtlijn is gegevensbescherming helemaal in het Europese recht gekomen. Het valt dus helemaal onder de beschermende werking van het Grondrechtenhandvest. Daar zitten ook alle discriminatiebepalingen in. Het is dus discriminatie op basis van de artikelen 20, 21, 22 van het Grondrechtenhandvest. Daarom is het onrechtmatig, omdat het een discriminerende manier van verwerken is. We zouden "onbehoorlijk" niet gebruiken; dat kan ook aanleiding geven tot misverstanden.

De heer **Van Nispen**:

Tot welke reactie bij de staatssecretaris heeft dit rapport geleid?

De heer **Wolfsen**:

Toen was inmiddels ... Ik moet even terug in de tijd denken. Ik sprak over de moeizame start, het tegenwerken, het slecht dingen afgeven, niet onmiddellijk de waarheid vertellen. Dat is, denk ik, gekanteld met de nieuwe politieke leiding. Als ik één naam mag noemen: staatssecretaris Van Huffelen kwam toen op het departement. Er was een nieuwe politieke leiding. Toen is er totaal geswitcht: er was totale medewerking, het liep allemaal prima. Ik heb de staatssecretaris er ook paar keer over gebeld. Die reageerde zonder uitzondering heel goed, heel ontvankelijk, niet in de ontkenning. Ze zag onmiddellijk ook de ernst ervan in.

De heer **Van Nispen**:

Er lag ook nogal een rapport.

De heer **Wolfsen**:

Er lag ook nogal een rapport, natuurlijk. Maar, aan de andere kant ... Er was geen begin van ontkenning of relativering of vergoelijking, helemaal niet. Zo hoort het ook. Maar ook dat tref je natuurlijk niet altijd aan. Dat vonden wij heel mooi en ook wel weer hoopvol, omdat je dan ook weet dat er wat gaat gebeuren.

De heer **Van Nispen**:

Ja. En gebeurde er ook wat?

De heer **Wolfsen**:

Nou ja ... Ja, gebeurde er ook wat? We hebben natuurlijk vanaf toen best intensief contact gehad met de bewindspersonen, ook met de nieuwe

bewindspersonen. We hebben nu ook periodiek overleg met staatssecretaris Van Rij en mevrouw De Vries. Dat is goed en de taal is goed. Ook ambtelijk gaat het na de veranderingen goed. Maar we hebben nog best hele grote zorgen over de Belastingdienst. Het zit 'm denk ik in kennis, maar ook heel veel in de cultuur daar. Er zijn zo veel data. We hebben dit onderzoek gedaan. We hebben de FSV gedaan. We hebben goede gesprekken met de ambtelijke leiding en met de politieke leiding. Maar in die organisatie zie je ook dat de privacy-organisatie gewoon nog niet op orde is. Het is dus een golfbeweging. Je bent soms wat hoopvoller en ik ben nu weer even in een wat pessimistische bui, ook doordat recent weer dat RAM opdook, het Risico Analyse Model, of hoe heet dat? Dan denk ik: hoe bestaat het? Er kunnen duizenden mensen bij. Het wordt in de hele Belastingdienst gebruikt. Heel veel mensen weten er ook van. Hoelang is het geleden? Dan duikt er opeens weer zo'n groot systeem op, dat zou zijn uitgezet in 2018. Het was tot 2018 ook al onrechtmatig, maar nog niet strafbaar. Dan lees ik in het nieuws dat het nog bestaat. Dan blijkt het daarna ook nog gebruikt te worden. Daar doen we nu natuurlijk onderzoek naar. Ja, dan denk ik: hoe is het mogelijk?

De heer **Van Nispen**:

Ik zie uw verbazing.

De heer **Wolfsen**:

Ja. Daar ben ik ook best zeer bezorgd over. We zien bij ons ook weer de klachten toenemen dat mensen onvoldoende inzage in hun gegevens krijgen. Steeds meer mensen denken: wat heeft de Belastingdienst? Die weet heel veel over u en mij: aan welke politieke partij of aan welke geloofsgemeenschap je doneert, wat je hobby's zijn, waar je aftrekposten ...

De heer **Van Nispen**:

Dat zijn bijzonder gevoelige persoonsgegevens.

De heer **Wolfsen**:

Zeer gevoelige persoonsgegevens, zeer gevoelig. Dan willen mensen toch weten wat ermee gebeurt. Met wie is dat gedeeld? Er zijn heel veel instanties die dat ook bij de Belastingdienst mogen opvragen. Dan vragen mensen zich af met wie dat allemaal gedeeld wordt. Ik ben wel even in een wat sombere stemming over de Belastingdienst. We moeten echt – we lopen dan weer tegen een capaciteitsprobleem aan – het toezicht daar intensiveren.

De heer **Van Nispen**:

Meneer Wolfsen, ik wil u niet nog somberder maken, maar ik wil het wel

hebben over de Fraude Signalering Voorziening. U heeft dat al kort aangestipt. In oktober 2021 heeft de Autoriteit Persoonsgegevens gerapporteerd over de verwerking van persoonsgegevens in die Fraude Signalering Voorziening bij de Belastingdienst. Het is een applicatie van de Belastingdienst waarin gegevens werden opgeslagen van burgers bij wie een vermoeden was van fraude met belasting of toeslagen. Wat was in dit geval de aanleiding om dit onderzoek te starten?

De heer **Wolfsen**:

Dat was het nieuws. Ik heb het even opgezocht. Trouw en RTL hebben in februari 2020 bericht over het bestaan van dit systeem. We dachten: hoe kan dat, wat is dat nou? Dus toen zijn we erin gedoken. Er bleek een groot en zeer omvangrijk systeem te zijn.

De heer **Van Nispen**:

Dus mediaberichten brachten de Autoriteit Persoonsgegevens op dit spoor?

De heer **Wolfsen**:

Ja.

De heer **Van Nispen**:

Vervolgens constateert de autoriteit dat het doel van de Fraude Signalering Voorziening onduidelijk was ...

De heer **Wolfsen**:

Ja.

De heer **Van Nispen**:

... dat de Fraude Signalering Voorziening onjuiste en verouderde gegevens bevatte, signalen te lang werden bewaard, de verwerking onrechtmatig was, de beveiliging van persoonsgegevens in de Fraude Signalering Voorziening niet voldeed aan de beveiligingseisen, en dat de autoriteit te laat is betrokken?

De heer **Wolfsen**:

De interne functionaris voor de gegevensbescherming is te laat betrokken, ja.

De heer **Van Nispen**:

De interne functionaris, ja.

De heer **Wolfsen**:

Ja.

De heer **Van Nispen**:

Dank voor die correctie. Kunt u deze bevindingen kort aan ons toelichten? En ook hier de vraag: hoe ernstig vond de Autoriteit Persoonsgegevens dit?

De heer **Wolfsen**:

Ja, wederom zeer ernstig, omdat die getallen ... Je vergist je snel, dus ik heb ze opgeschreven. Er bleken ongeveer een half miljoen signalen in te zitten, rijp en groen, van 244.273 personen en van meer dan 85.000 rechtspersonen. Er waren ongeveer 100.000 documenten als een soort bijlagen, waaronder foto's en gezondheidsgegevens. Dus rijp en groen zat erin en iedereen kon erbij en kon erop muteren.

De heer **Van Nispen**:

Weet u daar nog aantallen van, hoeveel mensen daarbij konden?

De heer **Wolfsen**:

We hebben een steekproef gedaan in februari 2020. Toen waren er meer dan 5.000 medewerkers met een actieve autorisatie. Die autorisaties verschilden wel. Sommige mensen konden alleen maar kijken: zit die erin of zit die er niet in? Dat maakt het eigenlijk extra gevaarlijk. Het klinkt beperkend, maar er zaten ook niet-fraudeurs, geroddel en boze exen in. Er zaten zelfs meer dan 7.000 toeslagenouders in, dus slachtoffers die later een compensatie hebben gehad. Die waren dus onterecht aangemerkt als fraudeur en die zaten ook hierin. Iemand van de Belastingdienst kon alleen maar zien of die erin zat, ja of nee. Omdat het een Fraude Signalering Voorziening is, denk je: dat is een fraudeur; die zit in de Fraude Signalering Voorziening. En er waren mensen met ruimere bevoegdheden. Er werd ook niet bijgehouden waarom het erin werd opgenomen. Er was ook geen mogelijkheid om het te schonen. Er werd dus ook niet gecorrigeerd. Als iemand eerst als fraudeur was aangemerkt en later bleek dat hij dat helemaal niet was, werd dat ook niet gecorrigeerd. Er zat dus van alles in: tips, van alles, rijp en groen. Het was eigenlijk een soort zwarte lijst, zou je kunnen zeggen, en dan in een soort roddelvariant. Sorry dat ik dat wat oneerbiedig zeg. Als ik iets lelijks wilde zeggen over u, dan belde ik met de Belastingdienst en dan kwam u in het systeem te staan.

De heer **Van Nispen**:

Ja, zonder dat inhoudelijk gecontroleerd werd of daar wel ook iets van klopte.

De heer **Wolfsen**:

Nee, dat werd niet gecontroleerd. Sommige misschien ook wel. Er zullen misschien ook echte fraudeurs in hebben gestaan; daar twijfel ik niet aan.

De heer **Van Nispen**:

Maar de waarborgen om daarvoor te zorgen, ontbraken?

De heer **Wolfsen**:

Geen.

De heer **Van Nispen**:

Gewoon geen? Helder.

De heer **Wolfsen**:

Er kon ook makkelijk geëxporteerd worden. Dat is natuurlijk ook een grote zorg. Je kon er ook gewoon via Excel een uitdraai van maken, en die kon je weer delen met anderen. Ze weten ook niet waar die gegevens allemaal gebleven zijn.

De heer **Van Nispen**:

Dus ook extern, buiten de Belastingdienst?

De heer **Wolfsen**:

Ja. Er zaten ook informatieverzoeken in, bijvoorbeeld van gemeenten of andere instellingen. Die vroegen informatie op en dan werd in de FSV geregistreerd dat er een verzoek over iemand was gekomen, dat er een bepaalde belangstelling was voor iemand. Dan stond je ook in dat systeem.

De heer **Van Nispen**:

En is te achterhalen waar al die gegevens gebleven zijn?

De heer **Wolfsen**:

Nee, dat zwerft. We hebben wel van andere overheidsinstellingen gehoord – ik zal geen namen noemen – die zeiden: we hebben ook wel lijsten met fraudeurs gekregen om te kijken of die in onze instelling voorkomen. Je weet dus niet meer of dat klopt, ja of nee. Die gegevens zijn daar ook weer verder verspreid. Die zijn op allerlei plekken gekomen en gedeeld en verspreid. Dat

is gewoon niet te achterhalen; je weet ook niet wat ermee gebeurd is. Het werd ook gebruikt om je te checken, bijvoorbeeld als je een afbetalingsregeling wilde hebben voor de toeslagen of als je bij je gemeente in de schuldhulpverlening wilde. Er werd gecheckt of je in het systeem zat; dat was een reden om bijvoorbeeld een betalingsregeling te weigeren. Het was geen doel.

De heer **Van Nispen**:

Zei u nou dat die externe partijen actief benaderd werden door de Belastingdienst, om die gegevens mee te delen?

De heer **Wolfsen**:

Nee, dat weet ik niet. Maar we weten wel dat andere overheidsinstellingen die data hebben gekregen, waarschijnlijk hebben gevraagd. Hoe dat precies gegaan is, weet ik eigenlijk niet goed. Maar het is wel gedeeld met allerlei andere overheidsinstellingen. En je weet niet of dat actief is geduwd, zeg maar, of dat het gevraagd is. Dat weet ik niet. Maar je kon het vrij gemakkelijk zonder beperkingen exporteren in Excelbestanden. Dus dat kon ook heel gemakkelijk worden gedeeld.

De heer **Van Nispen**:

Het is dus niet meer te achterhalen waar die gegevens allemaal gebleven zijn?

De heer **Wolfsen**:

Nee.

De heer **Van Nispen**:

Kunnen we wel achterhalen wat de gevolgen van deze overtredingen voor mensen zijn geweest?

De heer **Wolfsen**:

Nee, dat kun je niet achterhalen. Dat is heel spijtig, maar dat kun je niet achterhalen. Net als over andere zaken hebben we ook hierover mensen aan de telefoon gehad, die zeer geëmotioneerd waren en gedoe hadden gehad met de Belastingdienst. Of ze hadden bij andere overheidsinstellingen gedoe gehad. Die mensen zijn wel geïnformeerd en die bleken in dit systeem te staan. Mensen die ingrijpende operaties hadden gehad, zeiden bijvoorbeeld: ik heb soms wisselende uitgaven voor zorgkosten gehad. Die hadden wat wisselende aftrekposten. Dan kon je ook in het systeem komen. Het was

allemaal gedoe. Je werd bejegend als een soort fraudeur en je had geen idee waarom.

De heer **Van Nispen**:

Dus niet alleen meer door de Belastingdienst, maar ook op andere plekken.

De heer **Wolfsen**:

Op andere plekken ook, ja. Soms is dat terug te leiden omdat mensen weten dat ze erin zaten, zo van: o, dat komt daar vandaan. Maar is het is niet meer te achterhalen. Het is met veel mensen en instanties gedeeld, maar met wie weten we niet, omdat er ook niet werd gelogd. Er werd niet bijgehouden wie er wat uit haalde, wie erin muteerde. Dus dat is verschrikkelijk, ja.

De heer **Van Nispen**:

Maar meneer Wolfsen, het is toch ook een basaal recht van mensen om te weten waar die gegevens dan vandaan komen en waarom beslissingen worden genomen zoals ze zijn genomen?

De heer **Wolfsen**:

Ja, jazeker. Dat is de kern van het grondrecht, ja.

De heer **Van Nispen**:

Was er nou enige wettelijke basis voor de Belastingdienst om deze gegevens te verzamelen?

De heer **Wolfsen**:

Het korte antwoord is: geen.

De heer **Van Nispen**:

Wat vindt u daarvan?

De heer **Wolfsen**:

Heftig. Kijk, je mag natuurlijk best fraudeurs bijhouden, als je weet dat het echte fraudeurs zijn en als je daar goede gronden voor hebt. Dat mogen bedrijven ook doen. De wet moet dat natuurlijk wel mogelijk maken. Wij spreken nooit negatief over fraudebestrijding; geen misverstanden daarover. Iedereen wil graag dat er minder gefraudeerd wordt. Althans, dat hoop ik. Maar het moet wel binnen de rechtsstaat, met respect voor de wetten die daarop van toepassing zijn.

De heer **Van Nispen**:

En dat is hier niet gebeurd?

De heer **Wolfsen**:

Dat is hier niet gebeurd, nee.

De heer **Van Nispen**:

Tot welke kabinetsreactie of beleidsreactie heeft uw rapport geleid?

De heer **Wolfsen**:

Vrij snel nadat dit ontdekt was, is het stilgezet en afgesloten. Het systeem is dus uit de lucht gehaald en wordt niet meer gebruikt. Het is veilig opgesloten. Er wordt nu wel een nieuw systeem gemaakt. Zoals ik al zei: fraude tegengaan mag zeker, natuurlijk. Op het nieuwe systeem hebben we ook al een keer commentaar gegeven. Dat vonden we er nog niet goed uitzien. Er wordt nu dus wel gewerkt aan een soort systeem waarmee je toch fraudeurs in de gaten kunt houden. Op zich mag dat, als je je houdt aan de grondrechten en alle rechten en waarborgen waarmee dat omgeven moet zijn.

De heer **Van Nispen**:

En de Autoriteit Persoonsgegevens is daar ook bij betrokken om te kijken hoe dat ...

De heer **Wolfsen**:

Zeker, ja.

De heer **Van Nispen**:

U zei al dat mensen niet altijd kunnen weten of hun persoonsgegevens door de Belastingdienst onrechtmatig werden verwerkt. Zeker in dit geval konden mensen dat niet weten. Maar welk recht hebben mensen nou om hun persoonsgegevens bij de Belastingdienst in te zien?

De heer **Wolfsen**:

Het volle recht. Je kunt een inzageverzoek doen: wat weet u over mij?

De heer **Van Nispen**:

Is er aan dat recht nog iets veranderd in de afgelopen jaren of is dat altijd zo geweest?

De heer **Wolfsen**:

Dat is altijd zo geweest, ja. Je kunt dus gewoon vragen "wat weet u van mij?" en dan krijg je daar inzage in. Dat gaat nu wel buitengewoon moeizaam bij de Belastingdienst, want daar krijgen we ook veel klachten over.

De heer **Van Nispen**:

De klacht dat het lang duurt of dat mensen gewoon geen antwoord krijgen?

De heer **Wolfsen**:

Dat ze geen antwoord krijgen, dat het lang duurt, dat het moeizaam gaat. Een groep mensen wil toch weten hoe het eigenlijk zit, of ze daar ook in zitten of in hebben gezeten en met wie men dat heeft gedeeld. Vaak kan de Belastingdienst daar waarschijnlijk geen antwoord op geven. Een van onze zorgpunten is ook dat de Belastingdienst die inzageverzoeken niet goed faciliteert en niet goed mogelijk maakt, en dat recht niet goed bedient.

De heer **Van Nispen**:

En als mensen wel antwoorden krijgen en daar niet maanden op hoeven te wachten, en er iets in blijkt te staan wat niet klopt en feitelijk onjuist is, hebben ze dan het recht om dat te corrigeren?

De heer **Wolfsen**:

Zeker. Zoals ik al zei, is een van de beginselen juistheid van informatie, dus je hebt het recht om dat te laten corrigeren. Dan moet dat ook gebeuren. Als de Belastingdienst dat niet doet, dan kunnen burgers bij ons komen en dan kunnen wij gelasten om dat te doen of we kunnen beboeten. Maar vaak bemiddelen we. Vaak is een telefoontje wel voldoende als ergens foute informatie staat of als iemand niet bij zijn of haar gegevens komt. Dan bellen wij om te zeggen: dit is iemands recht; doe dat, anders krijg je gedoe met ons. Dan gebeurt dat vaak ook wel.

De heer **Van Nispen**:

Maar dan moeten mensen het inderdaad wel eerst weten, en daar gaat het eigenlijk al mis.

De heer **Wolfsen**:

Ja. Ik luister regelmatig mee aan de telefoon bij ons; in de coronaperiode is dat wat minder geworden. Soms krijg je mensen aan de telefoon die data hebben opgevraagd, die niet bij data kunnen, die een keer gebeld zijn of die wat is overkomen. Dan willen ze weten wat iemand van hen weet. Of ze

zeggen: ik ben gebeld en iemand bleek allerlei informatie over mij te hebben; hoe komen ze daaraan? Dat kan mensen buitengewoon onzeker maken in de zin van: wat weten ze nog meer van mij? Ik zei al iets over informationele zelfbeschikking. Over je informatie ga je zelf. Het geeft een heel onbehaaglijk gevoel. We merken ook vaak dat mensen, ook al heeft een bedrijf of overheidsinstelling te veel gegevens, gerust zijn als ze dat eenmaal weten, zo van: "Ik weet wat ze weten. Het is te veel. Daar hecht ik niet zo zwaar aan, maar ik weet wat ze weten." Het geeft een soort comfort dat je grip hebt op je eigen data.

De heer **Van Nispen**:

Ik geef het woord aan de heer Aartsen.

De heer **Aartsen**:

Dank. Ik had nog een vraag over de Belastingdienst. U zei dat u zich daar zorgen over maakte vanwege de cultuur binnen de Belastingdienst.

De heer **Wolfsen**:

Ja.

De heer **Aartsen**:

Kunt u daar misschien wat meer over zeggen? Hoe verklaart u dat?

De heer **Wolfsen**:

Er moet een soort ... Misschien ga ik daar aan het eind nog iets over zeggen. Ik weet niet of u mij nog gaat vragen wat misschien anders of beter moet. Zo ja, dan spaar ik dat nog een beetje op, als de voorzitter mij dat toestaat. Maar er moet een soort cultuur ontstaan dat je weet dat persoonsgegevens gevoelig kunnen zijn, dat die worden misbruikt, hoe je daarmee omgaat. De beginselen die ik net voorlas, hoef je niet allemaal uit je hoofd te kennen. Als je even rustig nadenkt, dan weet je ook wel wat kan en wat niet kan. Daar heb je de wet eigenlijk helemaal niet voor nodig. Het is eigenlijk opgeschreven gezond verstand, huiselijk gezegd. Maar je moet je wel bewust zijn van de gevaren die dat met zich meebrengt.

Er wordt bijvoorbeeld niet of nauwelijks gelogd bij de Belastingdienst, dus je kunt ook niet zien wie er bij die data is geweest. Er moet een cultuur zijn ... Instellingen en ook de Belastingdienst zeggen weleens: we sturen mensen op cursus om de AVG uit hun hoofd te leren of zo. Dan zeggen we: dat is natuurlijk wel belangrijk, maar het gaat meer om de bewustwording dat je heel voorzichtig moet omgaan met gevoelige gegevens van mensen, omdat

het tot grote gevaren kan leiden als je dat niet doet. Iedereen moet zich ervan bewust zijn dat je niet zomaar iets deelt of niet zomaar zo'n zwarte lijst met allemaal geroddel erop deelt, of dat je intern aan de bel moet trekken als je op een bijzonder bestand stuit, zoals het risicoanalysemodel of de FSV, en moet vragen: wat is dit? Als duizenden mensen die dat weten dat niet doen, of als ze dat gewoon vinden, dan is er ook iets mis met de cultuur. De bewustwording dat je netjes, fatsoenlijk, eerlijk, rechtmatig omgaat met persoonsgegevens moet basaal tussen de oren zitten.

De heer **Aartsen**:

We komen inderdaad aan het eind nog terug op een aantal reflecties; dat zal de voorzitter doen. Maar het ging mij specifiek om de Belastingdienst, omdat u die noemde. U komt natuurlijk bij veel organisaties, dus u ziet ook de verschillen. Ik was gewoon even benieuwd hoe kunt u verklaren dat dit specifiek bij de Belastingdienst zit, omdat u zo expliciet de Belastingdienst noemde.

De heer **Wolfsen**:

Nou ja, omdat bij de Belastingdienst ... Ik heb niet veel mensen van de Belastingdienst gesproken, maar wel de leiding en de politieke leiding van de Belastingdienst. Ik hoor van mijn medewerkers over de contacten met medewerkers van de Belastingdienst. Ons beeld daarvan is dat er binnen de Belastingdienst een cultuur was van alles met iedereen delen. Mensen bij de Belastingdienst hebben ook een speciaal beroepsgeheim, een beetje vergelijkbaar met advocaten. Er is een soort sfeer van: we delen alles met iedereen; iedereen moet overal bij kunnen en iets kunnen raadplegen; je maakt lijsten. Er is niet een sfeer van voorzichtig omgaan met persoonsgegevens. Dat is een soort cultuur binnen de organisatie. De politieke leiding en ook de ambtelijke leiding spreken er heel verstandige woorden over en zeggen dat het anders moet. Het is natuurlijk een hele grote dienst. Als er heel lang zo'n sfeer is geweest van toch wat losjes omgaan met data, makkelijk delen, modellen maken en query's draaien, dan is het heel lastig. Het duurt bijna even lang voor een cultuur erin zit als om een cultuur er weer uit krijgen. Je kunt niet zeggen: vanaf maandag om 14.00 uur is er hier een andere cultuur. Zo werkt dat niet. Dan moet je heel lang terug. Daar moet je gewoon tijd en aandacht aan besteden.

De heer **Aartsen**:

Helder. Ik wil het met u over iets anders hebben, namelijk de Wet gegevensverwerking door samenwerkingsverbanden, de Wgs. Vanaf 2013 loopt er al een interdepartementaal project om een rijksbrede wet te maken

om gegevensuitwisseling, met name tussen overheden onderling en ook in samenwerkingsverbanden, mogelijk te maken. Dat is uitgemond in een kaderwet. Die is later de Wet gegevensverwerking door samenwerkingsverbanden gaan heten. U heeft daarover meerdere adviezen uitgebracht. U heeft al iets gezegd over hoe uw werk rondom wetgevingsadvisering is gelopen. Ik ben benieuwd: wat gebeurt er nu op het moment dat een advies van de AP niet of niet volledig of niet voldoende wordt opgevolgd door de regering?

De heer **Wolfsen**:
Wat er dan gebeurt?

De heer **Aartsen**:
Wat gebeurt er dan?

De heer **Wolfsen**:
Wij volgen niet alle wetgeving, want dat lukt ons niet. We hebben het eerder over de bezetting gehad. Daar ga ik vandaag verder niet over klagen. Maar we proberen dus bij wetgeving die een wat hoger profiel heeft of die tot ingrijpender verwerkingen leidt, zoals dit of witwaswetgeving of SyRI ...

De heer **Aartsen**:
Dat is dit, even voor mijn helderheid.

De heer **Wolfsen**:
Ja, dat is dit. Dit is een wet die zo omvangrijk en zo ingrijpend is en waar we zo'n zwaar advies over hebben gegeven, dat we hem volgen in het verdere traject. De eerste kaderwet is nog van voor mijn tijd, maar toen ik ermee te maken kreeg, kregen wij hem voorgelegd voor advisering. Je moet eigenlijk zeggen: voor een oordeel over de rechtmatigheid; dat is een beter woord. Daar hebben we een vrij pittig advies over gegeven, omdat het een algemene kaderwet was die het mogelijk maakte voor de minister om in een algemene maatregel van bestuur allerlei samenwerkingsverbanden te creëren. In de huidige wet – want die wet is aangepast – zitten er nog vier. Die wet gaf heel veel ruimte aan de minister. Dat mag volgens de Nederlandse Grondwet, maar dat vonden wij basaal al gek, omdat het gaat over de meest ingrijpende verwerkingen van persoonsgegevens, allemaal in het kader van fraudebestrijding. Allerlei drempels vielen weg, alles kon aan alles gekoppeld worden. Dan zeg je als minister tegen de Kamer, tegen de wetgever: "Dit is zo ingewikkeld, dit is zo omvangrijk, dit is zo ingrijpend ..."

De heer **Aartsen**:

Ja, over de AMvB komen we zo nog even te spreken.

De heer **Wolfsen**:

"Geef die bevoegdheid maar aan mij, de minister, en vertrouw mij maar dat het goed komt." Dat is bij grondrechten een hele vreemde manier van wetgeven.

De heer **Aartsen**:

Over die AMvB komen we zo nog even apart te spreken. Ik was vooral benieuwd naar wat er gebeurt als u een advies geeft en het kabinet vervolgens besluit om het niet op te volgen.

De heer **Wolfsen**:

In dit concrete voorbeeld is er toen ook opgeschaald. Zoals ik al zei: we hadden een vrij pittig advies uitgebracht. Dat hebt u misschien gelezen. Dat was over de hele linie, dus ik ga dat allemaal niet oplezen, maar het evenredigheidsbeginsel en die andere beginselen ...

De heer **Aartsen**:

Ja, we kennen het advies.

De heer **Wolfsen**:

Nou, dan kunt u zelf wel ongeveer beoordelen dat het aan niet veel voldoet, zeg maar. Toen hebben we ambtelijk opgeschaald en ook richting de minister; ik denk dat Grapperhaus toen nog minister was. Toen heb ik minister Grapperhaus persoonlijk gesproken en heb ik ook nog even uitgelegd wat ik hier net gezegd heb, namelijk dat deze wet in deze vorm gewoon niet kan. Dat heeft hij ter harte genomen. Toen is er een tweede versie van die wet gekomen, die uit mijn hoofd van 10, 20 artikelen naar wel 100 artikelen ging. Die wet is dus enorm uitgebreid, wat goed is. Hij is wat preciezer. Hij is beperkt tot vier samenwerkingsverbanden: het RIEC, het FEC, een samenwerkingsverband voor onverklaarbaar vermogen en de Zorg- en Veiligheidshuizen. Over die uitgebreide wet hebben we opnieuw geadviseerd. Daarvan vonden we ook nog dat die niet voldeed aan waar een wet aan hoort te voldoen. Als hij daar niet aan voldoet, dan leidt dat tot onrechtmatige wetgeving, die – dat klinkt wat zwaar – ambtenaren in de praktijk ook niet mogen toepassen.

De heer **Aartsen**:

Want als iets onrechtmatig is, dan ...

De heer **Wolfsen**:

Ja, dan moet je dat ...

De heer **Aartsen**:

Bij de rechter ...

De heer **Wolfsen**:

Nee, niet bij een rechter. Als een wet onrechtmatig is ... Zo werkt het Europese recht. Je hebt de Europese grondwet, zou je kunnen zeggen, namelijk het Verdrag van Lissabon en het Grondrechtenhandvest, dan de AVG en die richtlijn, dan de Nederlandse Grondwet en dan "gewone" wetten zoals deze wet. Hogere wetgeving gaat voor. Voor overheidsinstellingen geldt dat als een wet in strijd is met hogere wetgeving, dus het handvest, de AVG of die richtlijn, een ambtenaar of bestuurder die wet ook niet mag toepassen. Die moet je buiten toepassing laten, zoals dat heet. Dan hoop je natuurlijk dat een rechter later zegt: dat klopt, dat hebt u helemaal goed zien. Dat doen wij ook, dus toen hebben we tegen de minister gezegd: dit is onrechtmatige wetgeving, dus die moet u aanpassen. Dat heeft hij gedaan, maar het was nog steeds onder de maat. Toen is die wet in de Kamer behandeld. Omdat dit zo zwaar en ingrijpend was, volgen we dat extra. Die wet is in de Kamer bij meerderheid aangenomen. Toen dacht ik: ja, wat moet je nu dan doen? Toen de wet naar de Eerste Kamer ging, hebben we voor de derde keer een advies uitgebracht.

De heer **Aartsen**:

U heeft uiteindelijk drie adviezen gegeven.

De heer **Wolfsen**:

Ja. Toen hebben we ook tegen de ...

De heer **Aartsen**:

Is dat gebruikelijk?

De heer **Wolfsen**:

... Eerste Kamer gezegd – dat is de korte samenvatting: neem deze wet in deze vorm niet aan, punt.

De heer **Aartsen**:

Is het gebruikelijk dat de AP drie keer een advies geeft?

De heer **Wolfsen**:

Nee, dat is voor mij de eerste keer. Vaak wordt er wel wat gedaan met onze adviezen. Vaak wordt wetgeving aangepast en gaat het op zich prima. Er zijn heel veel kleinere wetten, dus we spitsen het nu wel toe op die zwaardere wetten. Maar toen ik, zoals ik al zei, wat machteloosheid aantrof, van "ze doen er niks mee", heb ik intern ook gezegd: dat is vrij eenvoudig; dan gaan we wat scherper worden in onze adviezen en eerder opschalen. Ook zeggen we nu: als u deze wet wél aanneemt, gaan wij hem gewoon niet toepassen; dan leggen we ook de verwerking stil. Dat hadden we bij SyRI natuurlijk ook kunnen doen, maar je zit met menskracht. Dat is onze bevoegdheid. Diezelfde bevoegdheid hebben we hier ook.

De heer **Aartsen**:

We komen zo nog wel over de AMvB te spreken, maar even los daarvan: waar zit nou de kern van die fundamentele rechtsstatelijke uitgangspunten die volgens u verwaterd werden in dit wetsvoorstel?

De heer **Wolfsen**:

In de wet zitten eigenlijk amper criteria. Je hebt vier samenwerkingsverbanden. Politie en justitie zitten er altijd bij, maar ook allerlei andere partijen; soms alleen publiek, soms ook privaat, zoals banken. Het idee is dat je binnen zo'n samenwerkingsverband eigenlijk alles met alles mag delen. Daardoor vallen er allerlei drempels weg. De politie kan alleen maar wat bij u zoeken of u aanhouden als u verdachte bent of als ze denken: hij weet iets wat kan bijdragen aan het oplossen van een misdrijf. Hier heb je het volgende. De melding voor de een is een signaal voor de ander. Alles valt eigenlijk weg, dus alle drempels voor politie en justitie vallen ook weg. Iedereen kan dus voorwerp worden van onderzoek. Een beetje flauw gezegd, maar als iemand zegt "Nou, nou, nou, wat rijdt hij in een grote auto. Waar doet hij het van? Dat zullen we eens gaan onderzoeken", dan kun je ook die ring eromheen onderzoeken. Dus de drempels vallen weg. Het is niet voorspelbaar. Dan heb je het over het rechtszekerheidsbeginsel. Je moet weten wanneer je voorwerp van onderzoek kunt zijn. Er zitten amper grenzen aan waarmee het wordt beperkt. Het is niet transparant. Soms worden er ook zo veel gegevens verwerkt dat het disproportioneel is. Dat maakt die wet mogelijk. Dat is veel te algemeen, veel te vaag en dus in strijd met het evenredigheidsbeginsel en die andere beginselen.

De heer **Aartsen**:

Helder. Ik wil naar de algemene maatregel van bestuur bij dit wetsvoorstel, want dit wetsvoorstel verwijst een aantal keer naar een AMvB. We kennen

die systematiek ook vanuit de SyRI-wet, zullen we maar even zeggen. U heeft in het begin al iets gezegd over het evenredigheidsbeginsel. U zei er net ook al iets over. Kunt u nog even kort aangeven waarom het nu een probleem is dat de verwerking van persoonsgegevens wordt geregeld in een AMvB in plaats van in een wet?

De heer **Wolfsen**:

Nou, op zich is het geen probleem, want de Nederlandse grondwetgever staat dat toe. Je mag inbreken in je grondrechten op privacy, waar persoonsgegevens een aspect van is. Over inbreken op grondrechten als privacy, zoals de SyRI-wet, zegt de Nederlandse grondwetgever: dat moet bij of krachtens een wet. "Bij wet" is dan de Wgs en "krachtens" is dan een AMvB, dus het mag gedelegeerd worden. Die vorm van wetgeving mag dus wel. Als de Nederlandse grondwetgever dat toestaat – ik zei al dat dat beginsel 6 is van het evenredigheidsbeginsel: is het verbindend naar nationaal recht? – en als de Kamer dat goedvindt en zegt "nou, minister, doet u dat maar; dat is voor ons een beetje te ingewikkeld", dan mag dat. In die zin is het geen probleem.

Ik vind het staatsrechtelijk een probleem omdat de toets van de Kamer er niet voor niks is. De Kamer heeft een functie. De Kamer beoordeelt of er wel of niet ingebroken mag worden in grondrechten. Mijn idee daarbij is: hoe zwaarder de inbreuk, hoe zwaarder de rol van de Kamer. Dat lijkt me een basaal democratisch beginsel. En niet: hoe zwaarder de inbreuk, hoe kleiner de rol van de Kamer. Dat is toch heel gek, maar het kan wel. In die zin is de AMvB dus geen probleem.

De heer **Aartsen**:

Wetstechnisch gezien.

De heer **Wolfsen**:

Wetstechnisch gezien, ja.

De heer **Aartsen**:

En in de praktijk?

De heer **Wolfsen**:

Nou, wat bij deze wet ook gek is – daar zitten we nu een beetje op te studeren, zeg ik hier ook maar even openhartig – is dat de wet zoals die er nu ligt, een soort SyRI-plus is. De minister-president beschreef hem gisteren heel mooi als de grote broer van SyRI. Maar de kleine broer is al

onrechtmatig verklaard, dus de grote broer staat er hetzelfde voor. Maar in de wet – dat is iets gekks en ook wel bijzonder – wordt heel vaak verwezen naar AMvB's; uit mijn hoofd wel 50, 60, 70 keer, denk ik. Er zit ook een bepaling in de wet waarmee de wetgever, dus de Kamer, heeft goedgekeurd dat de minister bij AMvB de wet kan beperken. Hij kan dus alle verwerkingen beperken en kan ook kwaliteitseisen toevoegen. Dat is een soort kernbepaling.

En waar leidt dat toe? Wij zeiden, zoals ik al zei: "Er zitten geen criteria in. Alles is mogelijk. Je kunt heel veel ringen om mensen heen rechneren. Het is allemaal disproportioneel." De minister heeft zich daar ontvankelijk voor getoond; hulde. Terwijl we daar nog een beetje over zaten te tobben, zei de Raad van State: het is prima; ze doen het in de praktijk; als in de praktijk een beetje netjes wordt gewerkt, dan moet dat toch allemaal kunnen? Wij zeiden: nee, dat kan niet. De minister heeft zich, ondanks het positieve advies van de Raad van State, toch ontvankelijk getoond voor ons advies en ons oordeel. Daar zijn we heel blij mee. Hij zal ook wel moeten, vanwege die onrechtmatigheid. Nu komen er voor al die samenwerkingsverbanden dus wel criteria.

De heer **Aartsen**:

En die komen in de wet?

De heer **Wolfsen**:

Nee, die komen in de AMvB. Ik heb zitten denken of ik eerdere wetgeving ken die zo in elkaar zit. Ik kan dat zo snel niet bedenken, maar u zit misschien wat actueler in de wetgeving dan ik. Je hebt dus een wet die onrechtmatig is, maar die rechtmatig zou kunnen worden doordat je die via een AMvB kunt inperken en beperken en allerlei voorwaarden, eisen en criteria kunt stellen enzovoort. Daar zitten we nu op te studeren. Dat is een vreemde wetgevingstechniek, maar het mag op zich wel. Want als er dan t.z.t. verwerkt gaat worden, dan heb je een wet die beperkt wordt door de AMvB. Ik zat te denken aan een voorbeeld.

De heer **Aartsen**:

Ja, maar misschien ...

De heer **Wolfsen**:

Ja, ik zit ... Begrijpt u mijn lijn een beetje?

De heer **Aartsen**:

Ja, ik begrijp hem een beetje. Ik probeer alleen ... We hebben hier nu vier weken lang verhooren gehad. Daarin is het veel gegaan over de kwaliteit en het effect van wetgeving. Ik probeer dus ook even van u te horen ... Ik bedoel, dat het kan is één, maar uw opinie daarover is twee. Daar ben ik ook een beetje naar op zoek.

De heer **Wolfsen**:

Naar de letter van het Grondrechtenhandvest, de AVG, de richtlijn gegevensbescherming bij rechtshandhaving en de Nederlandse Grondwet mag dat. Het is een beetje een persoonlijke opinie, maar ik vind het vreemd dat je meest ingrijpende wetgeving zo in elkaar zit. Wij vinden dat de Tweede Kamer een wet heeft aangenomen die onrechtmatig is.

De heer **Aartsen**:

Ja, duidelijk.

De heer **Wolfsen**:

Maar het mag wel. U mag een wet aannemen die onrechtmatig is. Alleen, wij passen die dan niet toe. Politieagenten en anderen mogen die dan ook niet toepassen omdat die onrechtmatig is. Maar via de AMvB kun je hem dus beperken. Ik vind dat onverstandig. Gelet op wetgevingskwaliteit enzovoort zou ik dat niet doen. De minister kan zo'n AMvB namelijk ook weer veranderen. Die kan hem daarna dus ook weer oprekken. De AMvB is heel lang, ik denk wel iets van 50, 60 pagina's, en voegt aan al die samenwerkingsverbanden criteria toe. Dat is dus enorm beperkend, waardoor je het ook objectiveert. Dan weet je wanneer je voorwerp kunt zijn van onderzoek. Maar één ding zit niet in die AMvB. Dat punt wil ik nog wel even maken; dat is ook wel een heel serieus punt. Een van de eisen betreft die waarborgen. Als een wet kan leiden tot ingrijpende inbreuken op grondrechten, dan is een preventieve rechterlijke toets vaak een van de waarborgen, zeker als je het als burger zelf niet weet. Maar die zit er niet in.

De heer **Aartsen**:

Ik hoor wat u zegt. Ik zoek toch ook een klein beetje de scherpste, want we hebben, nogmaals, vier weken lang verhooren gehad waarin we over veel wetten en AMvB's hebben gesproken met elkaar. De kwaliteit van wetgeving is behandeld, ook wat die betekent voor mensen ...

De heer **Wolfsen**:

Ja, zeker.

De heer **Aartsen**:

... in de praktijk. U zegt: naar de letter van de wet mag het; beide Kamers mogen een onrechtmatige wet aannemen. Vindt u het wenselijk dat dat gebeurt?

De heer **Wolfsen**:

Dat vind ik buitengewoon onwenselijk. Dat is onrechtmatige wetgeving. Als je als wetgever iets niet moet willen, dan is het onrechtmatige wetgeving aannemen. In de praktijk kan ... Ik heb niet al uw verhoren gezien, hoor, maar ik zag uw discussie over de boetewet, over minimumboetes zeg maar. Dat is precies de omgekeerde vorm van wetgeving, namelijk dat er minimumstraffen in een wet staan. Die wet is natuurlijk ook onrechtmatig, want er is een grondrecht om bij strafbare feiten niet onevenredig te worden gestraft. Dat is een grondrecht. Een ambtenaar, een bestuurder, het UWV en een rechter kunnen die wet alleen maar toepassen tot de boete wel evenredig is. Dat werkt dus precies andersom, als u begrijpt wat ik bedoel.

De heer **Aartsen**:

Ja, nee, nee, zeker.

De heer **Wolfsen**:

Dan was de wet onrechtmatig, maar die kan alleen maar worden toegepast voor zover die rechtmatig is.

De heer **Aartsen**:

Vat ik het als volgt goed samen? U zegt dus dat het, bijvoorbeeld bij de Wet gegevensverwerking door samenwerkingsverbanden maar ook in het algemeen, onwenselijk is als je de afweging van grondrechten en het goed toepassen van grondrechten niet in de wet regelt, maar in welke constructie dan ook, zoals een AMvB.

De heer **Wolfsen**:

Ja. Je kunt hooguit in een wet ... Ik vind het normaal dat je een wet aanneemt en die later nog wat finetunet, dus dat de kern in de wet zit. Maar hier heeft de Tweede Kamer een wet aangenomen terwijl je nog helemaal niet weet wat een minister daarmee gaat doen. Je hebt de AMvB dus nodig om de wet rechtmatig te kunnen maken. Ja, dat is natuurlijk een ... Ik kan er ook geen voorbeeld van noemen.

De heer **Aartsen**:

Nee, helder. Het was, denk ik, even belangrijk om te weten dat dat een onwenselijke situatie is.

De heer **Wolfsen**:

Een zeer onwenselijke situatie.

De heer **Aartsen**:

Nog even over de samenwerkingsverbanden.

De heer **Wolfsen**:

Misschien één punt nog. De Eerste Kamer heeft ons gevraagd: geef de waardering aan de Eerste Kamer. Het zou theoretisch kunnen dat je zegt: we behandelen het pakket van wet en AMvB in één keer, want dan kun je zien of het rechtmatig is als geheel of niet. Dat kan. Dan doe je dat dus in één pakket, want dan kun je de afweging goed maken. Dat kan op zich wel. Maar dat is wel gek, want dan kun je het ook in de wet zelf zetten, zou ik denken. En als waarborg ... Dan kun je het ook niet snel wijzigen in een AMvB, want dan hou je als Kamer ook grip op de omvang van die inbreuken.

De heer **Aartsen**:

Ik wil toch nog even naar de samenwerkingsverbanden die in die wet worden geregeld. In die samenwerkingsverbanden worden allerlei gegevens verwerkt. Hoe kun je als burger erachter komen dat zo'n samenwerkingsverband gegevens van jou verwerkt? En hoe kun je daar als burger vervolgens tegen optreden of daar melding van maken?

De heer **Wolfsen**:

In beginsel niet, want dat zijn verwerkingen op basis van de wet. Maar er is natuurlijk wel een informatieplicht. Als je voorwerp bent of voorwerp bent geweest van onderzoek, dan moet je daarover op enig moment worden geïnformeerd. Soms hoeft dat niet aan het begin. Als de politie u gaat onderzoeken voor iets, dan hoef je niet onmiddellijk te weten dat je voorwerp bent van onderzoek. Soms is dat ook goed, want anders kun je bewijs verdonkeremanen, zeg maar. Zodra je voorwerp bent van onderzoek bent, dan moet je dat weten. Zo werkt dat eigenlijk.

De heer **Aartsen**:

En waar moet je dan aankloppen als het ...

De heer **Wolfsen**:

Dan moet je aankloppen bij een van de partijen in dat samenwerkingsverband. Dat kunnen private en publieke partijen zijn. Denk aan politie, justitie en banken. Daar moet je aankloppen, want het samenwerkingsverband is niet meer dan een tafel waaraan verschillende mensen zitten met eigen taken en bevoegdheden. Daar ga je ook naartoe om te vragen: wat weet je van mij?

De heer **Aartsen**:

Maar u zei: in beginsel is het heel ingewikkeld en bijna onmogelijk ...

De heer **Wolfsen**:

Het is heel ingewikkeld, ja. Zeker.

De heer **Aartsen**:

... om er bij zo'n samenwerkingsverband achter te komen wie je moet informeren over ...

De heer **Wolfsen**:

Ja, klopt.

De heer **Aartsen**:

Dank u wel. Ik geef graag het woord aan de heer Van Nispen.

De heer **Van Nispen**:

Ik wil het nog even met u hebben over de taken en de bevoegdheden van de Autoriteit Persoonsgegevens. U adviseert over nieuwe wet- en regelgeving die betrekking heeft op de verwerking van persoonsgegevens. Maar de Autoriteit Persoonsgegevens is niet de enige die de minister van advies voorziet. Ook de Raad van State adviseert, onder andere over de bescherming van persoonsgegevens. Allereerst nog even de volgende vraag: wat is de positie van de Autoriteit Persoonsgegevens in het staatsbestel?

De heer **Wolfsen**:

Oei. Kijk, wat wij doen, is ... In de Europese grondwet, het handvest, het Verdrag van Lissabon, staat: er moet een onafhankelijke toezichthouder zijn op de naleving van dit grondrecht. Punt. Die zijn wij in Nederland. De Ombudsman – die spreekt u vanmiddag – staat in de Nederlandse Grondwet en wij staan in de "Europese grondwet"; ja, dat klinkt wat gek, maar het Europees recht gaat voor. Daarin staat onze taak. De Nederlandse wetgever bepaalt dan wie die taak uitoefent. Dat is in Nederland de Autoriteit

Persoonsgegevens. Wij zijn dus een zelfstandige organisatie. Wij zijn geen onderdeel van de Staat der Nederlanden, maar wij zijn een zelfstandig rechtspersoon, die deze taak toebedeeld heeft gekregen.

De heer **Van Nispen**:

Ja, een verdragsrechtelijk toebedeelde taak door de Nederlandse wetgever aan de Autoriteit Persoonsgegevens, in het internationale recht vastgelegd.

De heer **Wolfsen**:

Ja, in het internationale recht vastgelegd. De Nederlandse wetgever kan ons dus ook niet opheffen, want we moeten er zijn vanuit het Europese recht. En we zijn onafhankelijk. We zijn even onafhankelijk als een rechter.

De heer **Van Nispen**:

Hoe verhoudt de positie van de Autoriteit Persoonsgegevens zich tot die van de Afdeling advisering van de Raad van State? Ze kunnen namelijk beide advies uitbrengen.

De heer **Wolfsen**:

De taak van de Raad van State is gebaseerd op de Nederlandse Grondwet, namelijk wetgevingsadvies, maar heeft geen norm of zo waar die aan moet toetsen. Men heeft zelf een toetsingskader ontwikkeld en opgeschreven. Een van de dingen is wel dat er gekeken wordt of de wet voldoet aan de AVG of aan Europees recht, maar die norm hebben ze zichzelf opgelegd. Daar toetsen ze aan. Dat is eigenlijk een adviesorgaan in de meest zuivere norm. Dat is dus een taak die in de Nederlandse Grondwet zit. Ze adviseren en daar kan de wetgever mee doen wat de wetgever goedgeeft. Punt. Bij ons kan dat natuurlijk niet, omdat wij een rechtmatigheidsoordeel geven. Ik zei het net ook tegen uw collega Aartsen: als de wet wel wordt aangenomen maar leidt tot onrechtmatige verwerking, dan passen wij die wet niet toe. Dat klinkt wat streng, maar zo zijn een beetje ... Wij passen onze taal ook wel een beetje aan. Wij zeggen vaak dat wij een wetgevingsadvies maken, maar eigenlijk is het een rechtmatigheidsoordeel. De Raad van State is in de meest zuivere zin van het woord een adviesorgaan van de regering. Dat is een grondwettelijke taak van de Raad van State.

De heer **Van Nispen**:

Helder. Het zijn in die zin dus beide adviseurs van de regering. Althans, ze brengen beide advies uit aan de regering; ik moet het iets preciezer zeggen.

De heer **Wolfsen**:

Ja.

De heer **Van Nispen**:

Maar is nou het ene advies hoger in rang dan het andere, of is het een ander kader? Is dat wat u ...

De heer **Wolfsen**:

Ik denk nooit zo in "hoger" en "lager", maar ...

De heer **Van Nispen**:

Misschien is dat ook niet de juiste term.

De heer **Wolfsen**:

De Raad van State ... Dat geeft af en toe wel ongemak, zeg ik in alle eerlijkheid. Wij hebben bijvoorbeeld van de Wgs gezegd: dat kan niet in deze vorm. Dat heb ik eerder ook aan uw collega gezegd. Dan gaat die wet naar de regering, die hem bespreekt. Daarna gaat hij naar de Raad van State. Die zit na ons in het traject. Toen zei de Afdeling advisering van de Raad van State: alles wegende vinden wij dat dit wel kan. Ze zeiden, en dat vond ik best een heftige uitspraak, dat het grotendeels onrechtmatig is wat er nu gebeurt – dat weet ik niet; dat hebben we niet onderzocht – maar ook: maak er een wet voor en dan kunnen die verbanden blijven bestaan. Ja, dat is een advies. Wij hebben gezegd: dat mag de Raad van State vinden, maar wij vinden het onrechtmatig.

Er zit dus wel een ongemak; dat zeg ik ook hier even openhartig. Die wet wordt in de AMvB helemaal aangepast, maar stel je voor, even theoretisch, dat de minister niet zou hebben geluisterd naar onze adviezen en de AMvB niet zo beperkend zou zijn; we weten dan nog niet of het goed is, ja of nee; op één punt was het in ieder geval niet goed. En stel dat wij die wet dan stilleggen. Dan is de Raad van State ook onze rechter. Dat is af en toe een beetje ongemakkelijk. Wij weten namelijk ook dat er binnen de Raad van State een soort constitutioneel beraad is; dat leest u ook in de jaarverslagen van de Raad van State. Dat legt voor beide afdelingen uit hoe je de Europese grondwet en het Grondrechtenhandvest moet uitleggen om in beide afdelingen tot dezelfde uitleg te komen. Als wij die wet dan zouden stilleggen, er al een positief advies is van de ene afdeling en het constitutioneel beraad erbij betrokken is geweest, dan kun je misschien ook al het oordeel voorspellen van de andere afdeling. Dat geeft bij ons af en toe een licht ongemak, zeg maar.

De heer **Van Nispen**:

Daarin zit ook ongemak en spanning?

De heer **Wolfsen**:

Ja, een beetje ongemak, ook een beetje een gewetensprobleem bijna. Maar als je weet dat jouw rechter al ... Want dat is onze rechter, tenzij er privaatrechtelijk wordt gehandhaafd. Tegen de SyRI-wet is men privaatrechtelijk opgekomen. Dan gaat het naar de rechterlijke macht, dus naar de rechtbank, hof, Hoge Raad. Onze beschikkingen gaan eerst naar de rechterlijke macht, de rechtbank, en dan naar de Raad van State. En daar stopt het. Er is een hogerberoepsinstantie en je kunt niet in cassatie naar de Hoge Raad, en bij de andere lijn wel. Dat geeft een beetje ongemak, zoals ik u meldde.

De heer **Van Nispen**:

Ja, dank. Het komt dus voor dat beide niet hetzelfde adviseren en dat ze niet op elkaar aansluiten.

De heer **Wolfsen**:

Ja.

De heer **Van Nispen**:

De enquêtecommissie heeft daar ook een voorbeeld van aangetroffen. Dat gaat wel over de voorloper, het College bescherming persoonsgegevens. In het openbaar verhoor met mevrouw Sabir, projectleider Fraudeaanpak door bestandskoppelingen, kwam naar voren dat zij een kritiekpunt van het College bescherming persoonsgegevens niet had verwerkt omdat de Raad van State op dit punt geen kritiek had geuit.

De heer **Wolfsen**:

Ja, daar heeft u eigenlijk precies het probleem te pakken. Dat is de kern. Dat wordt ons ook weleens tegengeworpen. Je ziet dat vaak bij wetgeving – ik zeg dat hier maar even openhartig – waar wat meer politieke druk op zit, waar grotere politieke belangen mee gemoeid zijn. Denk aan deze wet, aan wat u noemt en aan de antiwitwaswetgeving, waarbij banken ook transacties van klanten bij 50, 60, 70 andere banken in Nederland zouden kunnen volgen. Daar krijgen ze de gelegenheid voor via de transactiemonitor. Daar zei de Raad van State ook van: alles wegende zou dit moeten kunnen. Wij zeiden: dat kan niet; het is onevenredig. Dus als er wat meer politieke druk op zit, zie je soms wel dat de meningen wat uiteen gaan lopen. Dat wordt ons ook weleens tegengeworpen, een enkele keer door een Kamerlid; niet

door iemand van u, zeg ik maar even. Kamerleden zeggen dus weleens tegen ons: maar de Raad van State vindt het goed; waar haal je de moed vandaan om er wat anders van te vinden? Op een departement komen we dat ook weleens tegen.

De heer **Van Nispen**:
En wat zegt u dan?

De heer **Wolfsen**:
Dan leg ik uit wat onze taak is en wat onze positie is in het staatsbestel, om het even wat deftig te zeggen, en ook wat onze functie en plichten zijn. We hebben van de grondwetgever die taak opgedragen gekregen, namelijk: bewaak dat grondrecht goed. Dat is niet voor niks. Die onafhankelijkheid is ook niet voor niks. We moeten ons door niets of niemand laten beïnvloeden en we moeten ons werk naar eer en geweten kunnen doen. Als wij naar eer en geweten vinden dat iets een onrechtmatige inbreuk geeft, dan zeggen we dat ondanks het advies van de Raad van State toch. Ambtenaren werpen ons dat ook wel tegen, zo van: waar haal je dat vandaan? Bij de NCTV was er een discussie met Justitie. Wij vonden dat het niet kon. Toen zeiden de ambtenaren: dan gaan we een nieuwe wet maken; die leggen we voor aan de Raad van State en niet meer aan jullie. Dat staat de minister totaal vrij natuurlijk. Maar ja, dan weet die straks niet of het wel of niet rechtmatig is. Er zit natuurlijk het idee achter dat het wel goed zal zijn als de Raad van State het ook goedvindt, maar dat is met enige regelmaat dus niet zo.

De heer **Van Nispen**:
Vindt daar dan nog overleg plaats – mijn vraag is dus of dat gebeurt, maar ik weet niet of dat gepast is – tussen de Autoriteit Persoonsgegevens en de Raad van State om tegenstrijdige adviezen te voorkomen?

De heer **Wolfsen**:
Ja. Ik moet eerlijk zeggen: mondjesmaat. Het staat de Afdeling geloof ik niet helemaal vrij om altijd met iedereen te bellen – daar zijn intern allerlei afspraken over, begrijp ik – maar dat gebeurt wel. Er zijn bijvoorbeeld twee staatsraden bij ons op bezoek geweest om over de Wgs te praten. Dat was een heel openhartig en heel plezierig gesprek. Oprechte belangstelling. Dan gebeurde dat wel, maar het is meer uitzondering dan regel. Bij wat meer ingewikkelde wetgeving, zeker als het ook om de techniek gaat, is er wel overleg. Het is meer uitzondering dan regel, maar het vindt wel plaats. Maar we stemmen de adviezen niet op elkaar af. De Raad van State is ...

De heer **Van Nispen**:

Nee, dat heeft u ... En zo kan het dus dat ze uiteenlopen.

De heer **Wolfsen**:

Ja. De Raad van State is daar een beetje beducht voor. Dat snap ik ook wel. Dat is ook een cultuur, misschien.

De heer **Van Nispen**:

Ik wil u nog enkele vragen stellen over de ontwikkeling van gegevensuitwisseling door overheidsinstanties en de gevolgen daarvan voor de mensen. Alles overziend, wat zijn de belangrijkste ontwikkelingen die u sinds 2016 heeft gezien bij de overheid in de verwerking en uitwisseling van persoonsgegevens?

De heer **Wolfsen**:

Poeh, dat is een grote vraag.

De heer **Van Nispen**:

Ik realiseer me dat het een hele grote vraag is. Ik ga hem iets inperken: in hoeverre worden er steeds meer gegevens over burgers verzameld en uitgewisseld?

De heer **Wolfsen**:

Er is een grote datahonger bij de overheid. Digitaal kan er steeds meer. Alles wordt krachtiger, goedkoper, sneller. We komen in steeds meer bestanden. Er is dus een grote liefde om dat allemaal aan elkaar te koppelen. We moeten soms ook uitleggen ... Ik ben er af en toe door ontdaan als mensen zeggen: als we alles van iedereen verzamelen en bij elkaar harken, dan hoeven we eigenlijk alleen maar die mensen lastig te vallen die echt wat fout hebben gedaan. Dat is een hele paradoxale redenering. Je ziet het vaak. Ik ben laatst bij de Kamercommissie geweest, voor Sociale Zaken dacht ik. Dat ging over armoedebestrijding. Toen heb ik ook eerlijk gezegd wat wij zien gebeuren. Bestaanszekerheid is politiek natuurlijk een hot item; elke politieke partij noemt dat. Heel veel mensen in Nederland hebben onvoldoende koopkracht om netjes te kunnen leven. Het is dan heel mooi dat er heel veel voorzieningen zijn om die koopkracht op te krikken en op peil te brengen, via toeslagen, bijzondere bijstand, allerlei regelingen. Het gevolg is dat al die mensen met hun gegevens in al die verschillende bestanden staan. Dat zijn toch vaak mensen in kwetsbare wijken, van wie massaal data worden opgevraagd. Dat gebeurt heel weinig in de villawijken, zeg ik maar even heel huiselijk.

De heer **Van Nispen**:

Maar met een sympathiek doel? Want daar begon u mee.

De heer **Wolfsen**:

Nou, met een soort van sympathiek doel, namelijk dat je die koopkracht op peil wil brengen. Maar kwetsbare mensen worden daardoor steeds "transparanter" voor de overheid. Je weet heel veel van die mensen, op heel veel verschillende plekken, met alle gevolgen van dien. Hun privacy wordt nogal fors geschonden. Dat gebeurt op zich voor een nobel doel, kun je zeggen, maar als je het inkomen generiek wat verhoogt, is dat allemaal niet nodig, zeg ik even vanuit grondrechtenperspectief, zonder politiek oordeel. Maar je kunt ook allerlei foutjes maken in die aanvragen. Je maakt heel snel een fout. Het idee is ook heel snel om dat allemaal aan elkaar te koppelen, want dan kunnen we mensen heel veel gaan controleren. Dan sta je onder een soort permanent toezicht. Zoals ik al zei, treft dat vaak mensen in kwetsbare wijken, waar heel veel wordt verzameld, en leidt dat tot een drang om te koppelen.

U vroeg eerder: hoe weet je wat de overheid van jou weet? Die overheid wordt voor die mensen steeds intransparanter. Ik heb dat in een interview over het Inlichtingenbureau ooit "een soort balletje-balletje" genoemd. Die data gaan van hot naar her en die burger heeft geen idee, maar de overheid weet heel veel van die mensen, met alle consequenties van dien. Denk aan het maken van foutjes, koppelen, in de gaten houden, controles. Ja, dat is grondrechtelijk gezien – grondrechten beschermen de vrijheid van mensen – niet goed. Je wilt wel de koopkracht van die mensen op peil brengen. De Amerikaanse president Roosevelt heeft ooit eens zo mooi gezegd: als je de hele dag honger hebt, ben je geen vrij mens. Dus om mensen vrij te maken wil je het inkomen natuurlijk omhoog brengen, maar als je dan bijna overal je privacy moet prijsgeven ... Het heeft wel een prijs.

De heer **Van Nispen**:

En dan met name bij de kwetsbare mensen, heeft u nadrukkelijk gezegd.

De heer **Wolfsen**:

En zeker bij kwetsbare mensen, ja.

De heer **Van Nispen**:

U zegt: mensen worden eigenlijk steeds transparanter voor de overheid, maar de overheid wordt steeds intransparanter voor de mensen als het gaat om grip op de gegevensverzameling en -uitwisseling.

De heer **Wolfsen**:

Ja. Althans, voor groepen mensen. Dat geldt niet voor alle mensen.

De heer **Van Nispen**:

Welke overheidsinstanties hebben nou het meest te maken met gegevensverwerking en hoe kunnen die nog bijdragen aan transparantie? Nee, ik ga eerst nog een andere vraag stellen. Ik hoorde u kort over het Inlichtingenbureau. In welke context noemde u dat?

De heer **Wolfsen**:

In het kader van het transparant worden. Je hebt heel veel instanties die op socialezekerheidsgebied bezig zijn: gemeenten, SVB, UWV, CAK. Je hebt heel veel instanties. Er zitten ook heel veel bevoegdheden in wetgeving die het mogelijk maken om data op te vragen als dat noodzakelijk is, bijvoorbeeld voor een gemeente om een kenteken op te vragen bij de Rijksdienst voor het Wegverkeer. Dat dataverkeer moet van de wetgever formeel plaatsvinden via het Inlichtingenbureau. Dat is een soort dienstverlener voor het uitwisselen van die data. Maar je ziet dat mensen daardoor soms niet meer weten wie wat van hen weet. Zelfs in rechterlijke uitspraken zie je daar soms misverstanden over. Dan heb je een fraudezaak en staat er in een rechterlijke uitspraak: er kwam een signaal binnen van het Inlichtingenbureau. Dan denk ik: een signaal van het Inlichtingenbureau? Dat is natuurlijk een hele rare constatering. Nee, de gemeente moet zeggen: "Ik vraag periodiek kentekens op bij de Rijksdienst voor het Wegverkeer. Daaruit bleek dat u een nieuwe auto of twee auto's hebt. Dan ga ik op onderzoek." Daar heeft het Inlichtingenbureau verder niks mee te maken. Dat die dat doorstuurt, staat daar los van. Daardoor denken mensen: "Hé, zitten mijn data dan bij het Inlichtingenbureau? Wie deelt dat allemaal?" Dat draagt ook weer bij aan die intransparante overheid.

De heer **Van Nispen**:

Ja, helder. We hebben het nu gehad over het Inlichtingenbureau. We hebben het eerder uitgebreid gehad over de Belastingdienst. Mijn slotvraag is: hoe kunnen deze overheidsinstanties nou bijvoorbeeld bijdragen aan transparantie en zorgvuldige gegevensverwerking?

De heer **Wolfsen**:

Poeh. Het simpele antwoord is de wet naleven ...

De heer **Van Nispen**:

Dat klinkt vrij simpel.

De heer **Wolfsen**:

... maar dat is een beetje een makkelijk antwoord. Ik denk dat het meer zit in de cultuur van organisaties. Besef hoe gevaarlijk het kan zijn als je onzorgvuldig omgaat met data. Bedwing ook af en toe je datahonger. Want alles wat iemand aan data heeft, wordt vaak ook op enig moment gebruikt. Als er iets opgevraagd moet worden, gaat dat op enig moment ook gebeuren. Over het Inlichtingenbureau hadden we een overleg met de VNG. Daaruit bleek dat alle gemeenten in Nederland van alle mensen met een uitkering elke maand bijvoorbeeld de kentekens opvragen. Dat is in ieder geval disproportioneel. Maar er is een bevoegdheid om dat op te vragen en vaak gebeurt het dan ook. Gemeenten wisten soms ook niet dat ze die bevoegdheden hadden. Omdat het Inlichtingenbureau het faciliteert, kregen ze soms data waarvan ze dachten: hoe kom ik eraan? "Die heb je zelf opgevraagd." Ze zijn zich dus helemaal niet bewust van het feit dat ze dat zelf opvragen. Dat heeft toch te maken met cultuur, met een nette manier van omgaan met data en ook een beetje met gezond verstand. Het is een grondrecht.

Gegevensbescherming is heel fundamenteel. Dat raakt alle andere grondrechten: vaak ook geloof, politieke activiteiten, vakbond. Daar moet je je bewust van zijn. Bedwing ook af en toe je datahonger of de neiging om alles aan alles te koppelen. Dat mag überhaupt niet, maar als het kan, dan wil men dat vaak wel. Ik vind ook – dat zeggen wij tegen bedrijven en ook overheidsinstellingen – dat in deze tijd van digitalisering eigenlijk alle overheidsinstellingen dataverwerkende instellingen zijn geworden. Je kunt daar eigenlijk niet goed leiding aan geven als je als ambtelijke of bestuurlijke leiding, zowel privaat bij bedrijven alsook bij overheidsinstellingen, niet thuis bent in die digitalisering. Je hoeft niet onmiddellijk te kunnen programmeren, maar je moet wel thuis zijn in digitalisering en in grondrechtendiscussies. Als we tegen iets aanlopen, schrik ik weleens van hoe beangstigend weinig kennis er is van wat wij vandaag bespreken, ook in de leiding van instellingen die niets anders doen dan data verwerken. Dat moet echt anders. Dat moet echt anders.

De heer **Van Nispen**:

Heel duidelijk. Dank u wel. Ik geef het woord aan de voorzitter.

De **voorzitter**:

Dat betekent dat we bijna bij het einde van het gesprek zijn gekomen; het is inderdaad nog steeds een verhoor. Tijdens dit verhoor heeft u op verschillende momenten al wat reflecties meegegeven. Ik heb toch nog een

paar dingen die ik u graag wil voorhouden. We hebben hier in de afgelopen weken verschillende mensen in verschillende rollen tegenover ons gehad. We hebben ook al wat vragen gesteld over grondrechten, de bescherming van persoonsgegevens en rechtsbescherming om te zien hoe mensen daar vanuit hun verschillende posities tegen aankeken. Vooral als het ging over gegevensuitwisseling kwam soms ook weleens een gebrek aan kennis naar voren om te begrijpen wat het verschil is tussen correlatie en causaal verband.

De heer **Wolfsen**:

Ja, dat is een bekend probleem.

De **voorzitter**:

Zou u eerst nog even willen beschrijven waarom het zo belangrijk is om te begrijpen wat het verschil is, en wat het verschil is?

De heer **Wolfsen**:

Poeh. Bij causaliteit is er een oorzakelijk verband. Bij correlatie hoeft er geen oorzakelijk verband zijn, maar heb je wel verschillende informatie die voorkomt bij dezelfde persoon. Bij causaliteit is er een causaal verband, een oorzakelijk verband, tussen a en b, en bij correlatie is die er niet.

De **voorzitter**:

Ja, dus je verzamelt bepaalde gegevens en denkt: als we die door elkaar husselen, gaan we misschien een relatie zien. Maar die relatie hoeft helemaal niet zo vastgesteld te zijn.

De heer **Wolfsen**:

Nee. Er is dan vaak sprake van correlatie en niet van causaliteit.

De **voorzitter**:

Een causaal verband is dus dat als je weet dat mensen bepaald gedrag vertonen, je er met honderd procent zekerheid van uit kan gaan dat dat te maken heeft met het feit dat iemand bijvoorbeeld een fraudeur is.

De heer **Wolfsen**:

Ja.

De **voorzitter**:

En dat speelt ook nog vaak een rol bij al degenen die heel enthousiast

zeggen: ja, maar als je al die gegevens hebt, dan kun je toch goed kijken naar risico's?

De heer **Wolfsen**:

Ja. Daar zit ook het grote gevaar van risicoclassificatiemodellen. Men gaat uit van een soort correlatie en niet van causaliteit. Als je een risicoclassificatiemodel maakt, zoals bij de Belastingdienst is gebeurd, dan moet je eigenlijk voor elke indicator die je gebruikt, een objectieve rechtvaardiging hebben. Het moet relevant zijn. Daar ontbreekt het vaak aan. Daardoor gaat het dus ook vaak mis. Dan het punt dat ik misschien straks mag maken in het grotere verband met grondrechten: je kunt je dan ook bij een rechter niet goed meer verdedigen. Maar daar ga ik misschien straks iets over zeggen, als u mij dat toestaat.

De **voorzitter**:

Doet u dat vooral nu, als u dit als een mooi bruggetje ziet om daar iets over te zeggen.

De heer **Wolfsen**:

Omdat ... Ik heb ook zitten denken. U hebt natuurlijk wel bijzondere problematiek bij de kop, zeg maar: de toeslagenaffaire en de hele boetekwesties waar we het over hadden. Dat is best groots en omvangrijk. Iedereen noemt het een "toeslagenschandaal" en dat is buitengewoon terecht. Dat geldt ook voor de fraudeproblematiek waar hier over gesproken is, van de mensen die allemaal onterecht onevenredig werden gestraft. Toen ik zag wat wij hebben aangetroffen bij de Belastingdienst, dacht ik: het is zeker een toeslagenschandaal, maar het is in de kern ook wel een soort grondrechten crisis of een grondrechtenschandaal. De kern van onze rechtsstaat zijn onze grondrechten. Daar begint alles mee. Vrijheidsrechten, gelijkheid, politieke deelnamerechten, sociaal-economische rechten, toegang tot de rechter: dat zijn allemaal grondrechten. Dat is de basis, de kern, van onze rechtsstaat.

Als je de problematiek die u bespreekt en die wij hebben aangetroffen bij de Belastingdienst en bij allerlei andere onderzoeken, langs de meetlat legt van de rechtsstaat en van de grondrechten, dan zie je dat het grondrecht op privacy, persoonlijke levenssfeer, het privéleven – dat zijn synoniemen – massaal met voeten is getreden. Het grondrecht op bescherming van je persoonsgegevens idem dito. Het recht op non-discriminatie is massaal met voeten getreden. Het recht om je goed te kunnen verdedigen voor een rechter is ook geschonden. Als je wordt geselecteerd met een

risicoclassificatiemodel en je niet weet op basis waarvan je geselecteerd wordt, kun je je niet verdedigen voor een rechter. Als de ambtenaar die ernaast zit, niet weet waarom hij dat dossier op zijn bureau krijgt, dan ben je in feite discriminatie aan het witwassen, en dat geldt voor iedereen die ernaast zit – de bezwarencommissie, de rechter – idem dito. Je moet weten waarom je bent geselecteerd, anders kun je je daar niet tegen verdedigen.

Het is een grondrecht om niet onevenredig te worden gestraft. Dat is massaal overtreden. Als je bezwaarschriften gaat omkatten in verzoeken om inzage, dan belemmer je mensen in hun toegang tot de rechter. Dat is een grondrecht. De eerste slachtoffers die u hier hebt gehoord, hadden niets met fraude te maken en moesten €125.000 betalen. Dat is een evidente inmenging in je grondrecht op het vrije genot van eigendom. Dat kan niet onevenredig worden geschonden. Dat is heel ingrijpend.

Als je dan iets meer van een afstand ernaar kijkt, dan zie je dat overal, bij alle overheden, want de toeslagenaffaire heeft natuurlijk heel veel losgemaakt. Dat zie je zelfs ook in andere rechtsgebieden. Het begint bij de uitvoering en eindigt bij de rechter, vaak de Raad van State of de vreemdelingenrechter. Dan gaat het over vreemdelingenbewaring, het sluiten van huizen, strafrechtspraak. Ook daar zie je vaak dat die grondrechten niet of niet goed werden toegepast, en dan is het bijna altijd voordelig voor de overheid en bijna altijd nadelig voor de burger. Als je dat zo op een rij zet, dan heb je ook een grondrechtenprobleem. Dat is breder en dieper dan enkel de toeslagen of het beboeten. Daar moeten we met z'n allen wel wat aan doen.

U vroeg eerder: wat kunnen we er samen aan doen? We hebben natuurlijk allemaal samen een verantwoordelijkheid. Dan is kennis heel basaal, maar ook de cultuur van organisaties – cultuur is echt een serieuze kwestie – maar ook allerlei weeffouten, ook in de rechterlijke bescherming. Er zijn bestuursrechters – u hebt ze gehoord – die per ongeluk, sluipenderwijs, strafrechter blijken te zijn geworden. Die leggen echt strafrechtboetes op, terwijl ze vaak niet strafrechtelijk zijn geschoold. Dat is natuurlijk heel gek. We hadden het net over de advisering van de Raad van State die ook af en toe ongemak geeft.

Die weeffouten in het systeem moeten er volgens mij echt uit gehaald worden. Dan krijg je overzicht en dat versterkt de rechtsbescherming. Je moet ook de macht en de tegenmacht, dus de instituties die voor tegenmacht zorgen – ik wil niet alleen een pleidooi voor mezelf houden,

maar voor alle instituties die daar een bijdrage aan leveren; het gaat om de Kamer, de kennis van de Kamer, om ons en alle andere instellingen – adequaat bemensen zodat ze hun basale taak goed kunnen doen. Ze moeten tegenmacht kunnen bieden tegen die massale vormen van digitalisering en de grote gevaren die dat met zich meebrengt. Het is allemaal wegen, wegen en ook goed toezicht houden. Met z'n allen hebben we daar een grote taak, denk ik.

De **voorzitter**:

Dat is een prachtig pleidooi. Voordat we echt gaan afsluiten nog het volgende. U beschreef op een gegeven moment tijdens het verhoor hoe uw organisatie, uzelf maar ook al uw medewerkers, zag dat grondrechten worden geschonden of probeerde om adviezen te geven. Ik bemerkte dat het u raakte.

De heer **Wolfsen**:

Ja, ja, zeker.

De **voorzitter**:

U heeft nu ook uitgelegd welke dingen u belangrijk vindt en waarom het goed is voor ons, maar ook voor heel Nederland, om dit te weten. Maar waarom raakte u dat zo, toen u dat vertelde?

De heer **Wolfsen**:

Nou, als je ziet hoe het soms mis kan gaan met data en met kwetsbare mensen, die massaal onder toezicht worden gevolgd, en als je dan al die discriminatoire dingen ziet die naar boven zijn gekomen, hoe data daar een rol in hebben gespeeld, waardoor mensen extra werden gecontroleerd en er extra belangstelling was voor jou vanwege het enkele feit dat je bent wie je bent of de nationaliteit hebt die je hebt ... Mensen worden uitgesloten. Dat is heel heftig. Dat treft je in de kern van je zijn. Als je als eerbare burger door een overheidsinstelling wordt aangemerkt als fraudeur, dan doet dat wat met je. Als je wordt geselecteerd, wat ook in Nederland is voorgekomen, door een combinatie van gegevens en men jou gaat controleren omdat je op een, schrik niet, "verwonderadres" woont – "Pardon?" "Ja, dat zegt mijn computer; ik weet zelf ook niet waarom" – dan is dat Kafka in de huidige tijd. Op een ochtend wordt er aangebeld en wordt Josef K. meegenomen, zonder dat hij iets verkeerd heeft gedaan. U weet waarschijnlijk hoe het met Josef K. is afgelopen. Dat is heel heftig. Dat tast ... Grondrechten beschermen ons om het mogelijk te maken dat we als vrije mensen in een vrij land vrij en menswaardig kunnen leven. Het is niet menswaardig als je

aangesproken wordt op iets wat je bent, om wie je bent, en je daarom uitgeselecteerd wordt. Dat vind ik heel heftig.

De **voorzitter**:

Ik vind dit een mooie afsluiting. Ik dank u namens de hele enquêtecommissie voor dit verhoor.

De heer **Wolfsen**:

Dank u wel.

Sluiting 12.30 uur.
